

WORLD POLITICS

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

The containment school in the United States' China policy: An explanation from the perspective of the balance of threats

Arezu Mahmoodi Baram M.A. in International Relations, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran. Email: arezoumahmoodi99@gmail.com

Fariborz Arghavani Pirsalami *Corresponding Author*, Associate Professor of International Relations, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran. Email: farghavani@shirazu.ac.ir

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Containment School,
Partnership School,
Balance of Threats,
US Foreign Policy,
Foreign Policy of the
People's Republic of
China.

Article history:

Received 2024-7-16

Received in revised form
2025-3-2

Accepted 2025-4-7

Published Online

2025-8-11

ABSTRACT

This article aims to analyze the increasing competition between the United States of America as the "leader of the prevailing international order" and the People's Republic of China as an "emerging power". This article raises the question of what factor has contributed to strengthening the containment strategy versus the engagement strategy in the US foreign policy towards China since 2010? It believes that the perception of China as an emerging threat has strengthened the containment school in the US foreign policy towards China. This article shows that the increase in China's economic, military, political and cultural power in the context of various initiatives and actions has challenged the interests and dominance of the United States in the prevailing liberal order; therefore, the perception of American elites of China as a country with interests in the prevailing order has changed to the perception of China as a threat to the American order and interests; Therefore, American policies after 2010 have been focused on containing China to balance against the threats posed by this country.

Cite this Article: Mahmoudi Baram, A. and Arghavani Pirsalami, F. (2025). The containment school in the United States' China policy: An explanation from the perspective of the balance of threats. *World Politics*, 14(2), 83-113. doi: 10.22124/wp.2025.29590.3467

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2025.29590.3467

1. Introduction

The structure of the current order is focused on the relations between China and the United States as two major global powers and their regional and global allies; considering the uncertain trends, it can be claimed that the current era is the era of transition from a unipolar order led by the United States to a unipolar order consisting of major powers such as Russia, the European Union, etc. with the presence of a potential hegemon, namely China, which as a result of this structural change makes competition and tension in relations between major powers and even small powers inevitable in the structure of the international system. Considering these propositions, the study of US foreign policy towards China can provide scholars with a clear understanding of the type of ruling or transitional order, its consequences and crises, to provide the necessary foundation for formulating a country's foreign policy in the international arena and in dealing with bilateral relations with major powers, based on its national interests. Given the above necessity, the answer to the question: What factors have led to the strengthening of the containment school versus the engagement school in US foreign policy towards China since 2010? can expand the scientific and academic literature in the field of international relations on the competition between great powers and its consequences and effects..

2.Theoretical Framework

The balance of threat theory, in the form of neorealism, offers an adequate conceptual framework for analyzing international relations within the anarchic structure of the international system, and is particularly well-suited for examining the dynamics of relations between great powers, such as the United States and China. This theory emphasizes that in competitive conditions, states feel threatened when military power, geographical proximity, aggressive intent, and the potential ability of the other party to challenge their position act in combination. From this perspective, balancing or follow-up policies in the form of alliances and coalitions are tools that countries use to confront these threats..

3.Methodology

The present article attempts to evaluate the existing hypothesis and answer the aforementioned question in four parts. In this regard, this article first identifies its turning point in relation to other studies by emphasizing the subject and issue under investigation. It then explains the balance of threat theory and its application by outlining the foundation of this research, specifically the realist paradigm. In the final two sections, this article presents the foreign policy of the United States of America towards China before and after 2010, emphasizing the decline and re-emergence of the containment school in it. Then, based on an explanatory-analytical method, it presents evidence and examples of China's increasing power in the dimensions of economic, military, political, and cultural power, in parallel with its increasing threat

to the United States, which explains why the United States perceives China's increasing power as a threat, especially in the Asia-Pacific region.

4.Results & Discussion

The United States has sought to prevent China from emerging as a threatening power since the end of the Cold War, particularly since 2010. Because China, through sustainable economic development, military modernization, and the establishment of military bases in key areas such as the South China Sea, is trying to expand its dominance over trade, economic, and vital energy routes, and along with promoting the Chinese economic development model, increasing its cultural and diplomatic influence, it is shaking the foundations of the institutions, structures, norms, and values governing the liberal international order led by the United States and consolidating its position as an alternative hegemon in the new Chinese order. In this regard, while China's macro power has increased, China's national and defense rhetoric and strategies have also adopted a more aggressive and expansionist tone since 2008, reflecting China's aggressive intentions towards the status quo, which has been complemented by China's increased offensive capabilities, especially in the military and economic arenas, with the deployment of aircraft carriers, intercontinental and ballistic missiles, and the presentation of alternative economic institutional and structural initiatives such as the Belt and Road Initiative, and has paved the way for China's increased cultural and soft power within the framework of the establishment of Confucius Institutes. All of these factors and issues have led the United States and its allies to perceive the threat posed by China's increasing power and the need to counterbalance it. Therefore, the United States, by employing the containment strategy, aims to limit China's competitive power on the one hand and increase the costs of China's confrontation with the existing order on the other..

5.Conclusions & Suggestions

China's all-around growth as an emerging power, especially in economic, military, political, and cultural dimensions, is considered a strategic threat to the United States. China's sustained economic growth, which underpins its military and political strength, has significantly enhanced its ability to influence the behavior of other actors. China's expansion of military infrastructure, including the establishment of naval bases in the South China Sea and its massive investment in new technologies, are signs of its comprehensive power that challenges the global order based on US hegemony and threatens its strategic position internationally. Overall, China's multidimensional growth of power and its associated strategies pose a serious threat to the United States and its allies in the Asia-Pacific region. This trend necessitates structural and strategic responses from the United States to counter the Chinese threat and reinforce the current global order, which is based on American values and norms. In this regard, since 2010, China's increase in power in the four dimensions is not simply recognized as an increase in power, but rather is understood as a threat to the security and national interests of the United States and its allies in the liberal

order, which can be explained by relying on the balance of threat theory and emphasizing the increase in threat rather than the increase in Chinese power.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۴۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

مکتب مهار در سیاست چینی ایالات متحده آمریکا: تبیینی از منظر موازنه تهدید

آرزو محمودی برام دانش‌آموخته کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: arezoumahmoodi99@gmail.com

فریبرز ارغوانی پیرسلامی نویسنده مسئول، دانشیار روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: farghavani@shirazu.ac.ir

درباره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف مقاله حاضر، تحلیل رقابت فزاینده ایالات متحده آمریکا به‌عنوان «رهبر نظم بین‌المللی حاکم» و جمهوری خلق چین به‌مثابه «قدرت نوظهور» است. این مقاله با طرح این پرسش که چه عاملی از سال ۲۰۱۰ به بعد، به تقویت استراتژی مهار در برابر استراتژی مشارکت در سیاست خارجی آمریکا نسبت به چین کمک کرده است؟ با تکیه بر روش تبیینی و بهره‌گیری از نظریه موازنه تهدید، معتقد است که تلقی چین به‌عنوان یک تهدید نوظهور موجب تقویت مکتب مهار در سیاست خارجی آمریکا در برابر چین شده است. این مقاله نشان می‌دهد که افزایش قدرت اقتصادی، نظامی، سیاسی و فرهنگی چین در چارچوب ابتکارها و اقدام‌های مختلف، منافع و سلطه ایالات متحده در نظم لیبرال حاکم را با چالش مواجه ساخته است؛ لذا درک نخبگان آمریکایی از چین به‌مثابه یک کشور ذی‌نفع در نظم حاکم به درک از چین به‌عنوان یک تهدید علیه نظم و منافع آمریکایی تغییر یافته است؛ بنابراین سیاست‌های آمریکا پس از سال ۲۰۱۰، معطوف به مهار چین با هدف موازنه‌سازی در برابر تهدیدهای این کشور بوده است.
کلیدواژه‌ها: مکتب مهار، مکتب مشارکت، موازنه تهدید، سیاست خارجی آمریکا، سیاست خارجی جمهوری خلق چین.	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱/۱۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۷/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۲۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۵/۲۰	

استناد به این مقاله: محمودی برام، آرزو و ارغوانی پیرسلامی، فریبرز. (۱۴۰۴). مکتب مهار در سیاست چینی ایالات متحده: تبیینی از منظر

موازنه تهدید. سیاست جهانی، ۱۴(۲)، ۸۳-۱۱۳. doi: 10.22124/wp.2025.29590.3467

© نویسنده (گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

با در نظرگیری این نکته که ساختار نظام بین الملل و صلح و ثبات حاکم بر آن در هر دوره‌ای محصول مناسبات میان قدرت‌های بزرگ و روابط آن‌ها با قدرت‌های تأثیرگذار منطقه‌ای است؛ می‌توان گفت ساختار نظم کنونی نیز معطوف به مناسبات میان چین و آمریکا به عنوان دو قدرت بزرگ جهانی و متحدان منطقه‌ای و جهانی آن‌ها است؛ بنابراین آنچه تا پیش از سال ۲۰۱۰ به مثابه ثبات و صلح نسبی در ساختار حاکم بر نظم جهانی مشاهده می‌شد، اکنون دستخوش تغییرهای روزافزونی شده است. به عبارتی، با توجه به روندهای نامتین کنونی می‌توان ادعا کرد که زمانه کنونی، زمانه عبور از نظم تک قطبی به رهبری آمریکا به نظم یک-چندقطبی متشکل از قدرت‌های بزرگی چون روسیه، اتحادیه اروپا و... با حضور یک هژمون بالقوه یعنی چین دانست که در نتیجه این تغییر ساختاری رقابت و تنش در مناسبات میان قدرت‌های بزرگ و حتی قدرت‌های کوچک در ساختار نظام بین الملل ناگزیر می‌نماید. از همین رو ساختار نظم کنونی متأثر از رقابت فزاینده دو قدرت بزرگ یعنی چین و آمریکا است که به نظر می‌رسد یکی سودای اصلاح در مرتبه نخست و حرکت احتمالی به سوی تغییر ساختار نهاده شده حاکم برای تأمین منافع خویش در آینده نه چندان دور را دارد و دیگری به دنبال حفظ نظم حاکم جهت حفظ منافع کنونی خویش است. در نتیجه این تضاد و تعارض در رویکرد دو قدرت بزرگ، تسری رقابت و تنش فزاینده میان دو طیف از دولت‌های تجدیدنظرطلب و حافظ نظم موجود، چه در عرصه جهانی و چه در عرصه منطقه‌ای و زیر منطقه‌ای قابل رؤیت است؛ لذا تبیین چگونگی تبدیل چین از قدرتی ذینفع در نظم حاکم به قدرتی تجدیدنظرطلب، توانایی فهم تصویری که در میان رهبران ایالات متحده از چین به مثابه مهم‌ترین تهدید ملی شکل گرفته است را فراهم می‌کند و سپس قابلیت تشریح و ارزیابی سیاست خارجی ایالات متحده در برابر چین را به پژوهشگران و سیاست‌گذاران می‌دهد.

با توجه به این گزاره‌ها، مطالعه سیاست خارجی آمریکا در برابر چین می‌تواند درک روشنی از نوع نظم حاکم یا در حال گذار، پیامدها و بحران‌های ناشی از آن را به اندیشمندان بدهد تا شالوده لازم جهت تدوین سیاست خارجی یک کشور در عرصه بین‌المللی و نیز در مواجهه با مناسبات دوجانبه با قدرت‌های بزرگ، مبتنی بر منافع ملی آن مهیا شود. در واقع تولید شالوده علمی و نظری در هر جامعه‌ای ضمن آن‌که بنیان سیاست‌گذاری داخلی و خارجی آن جامعه را ایجاد می‌کند، توانایی پیش‌بینی بحران‌های آینده و ارائه راه‌حل برای آن‌ها و نیز بحران‌های کنونی را به سیاست‌گذاران می‌دهد تا سیاست‌گذاران با اتکا به محتواهای علمی داخلی مناسبات خود را در جهت تنش‌زدایی با قدرت‌های بزرگ تنظیم کنند و در

صورت بروز بحران به حل مسالمت‌آمیز آن با حداقل هزینه پردازند. با نگاه به ضرورت فوق، این مقاله با طرح این پرسش که چه عاملی از سال ۲۰۱۰ به بعد منجر به تقویت مکتب مهار در برابر مکتب مشارکت در سیاست خارجی امریکا نسبت به چین شده است؟ معتقد است که تلقی تهدید از افزایش قدرت چین هم‌زمان با ارتقای شاخص‌های قدرت چین در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی باعث تقویت مکتب مهار در برابر مکتب مشارکت در سیاست خارجی ایالات‌متحده آمریکا در برابر چین شده است.

این مقاله در تلاش است تا در چهار بخش به ارزیابی فرضیه موجود و پاسخ به پرسش مذکور پردازد؛ در همین راستا، بعد از بررسی پیشینه پژوهش نخست با تشریح زیربنای این پژوهش یعنی همان پارادایم رئالیسم به توضیح نظریه موازنه تهدید و کاربست آن می‌پردازد. این مقاله در دو بخش انتهایی، سیاست خارجی ایالات‌متحده آمریکا در برابر چین را پیش و پس از سال ۲۰۱۰ با تأکید بر روند افول و ظهور مجدد مکتب مهار در آن ارائه می‌دهد و سپس مبتنی بر روش تبیینی-تحلیلی به ارائه شواهد و مصادیقی از افزایش قدرت چین در ابعاد قدرت اقتصادی، نظامی، سیاسی و فرهنگی به موازات افزایش تهدید آن برای ایالات‌متحده می‌پردازد که بیانگر چرایی درک افزایش قدرت چین به مثابه تهدید توسط ایالات‌متحده به‌ویژه در منطقه آسیا‌پاسفیک است.

۱. پیشینه پژوهش

در خصوص رقابت میان قدرت‌های بزرگ به‌ویژه چین و آمریکا و نیز، اقدام‌های هر یک از این قدرت‌ها در چارچوب سیاست خارجی خود در برابر دیگری کتب و مقالات بسیاری به رشته تحریر در آمده است که از جمله آن می‌توان به کتاب *فرصت قدرت برتر آمریکا*^۱ نوشته علی واین^۲ (۲۰۲۲) اشاره کرد که سیاست خارجی آمریکا را با نگاهی انتقادی بررسی می‌کند و تمرکز خود را بر پدیده رقابت میان دولت‌ها و مفهوم «رقابت قدرت‌های بزرگ» به‌ویژه در دوره ترامپ قرار می‌دهد. هم‌چنین کتاب دیگری تحت عنوان *استراتژی بزرگ چین: روندها، مسیرها و رقابت بلندمدت*^۳، نوشته اسکوبل و دیگران^۴ (۲۰۲۰) به بررسی رقابت در حال تحول بین ایالات‌متحده و چین می‌پردازد که تا سال ۲۰۵۰ پیش‌بینی

^۱. America's Great-Power Opportunity

^۲. Ali Wyne

^۳. China's Grand Strategy: Trends, Trajectories, and Long-Term Competition

^۴. Scobell, A., Burke, E. J., Cooper, C. A., III, Lilly, S., Ohlandt, C. J. R., Warner, E., & Williams,

می‌شود و استراتژی بزرگ چین را به عنوان «جوان‌سازی ملی» معرفی و احتمال موفقیت آن را ارزیابی می‌کند. به موازات کتاب‌ها، مقالات متنوعی همچون مقاله «ظهور چین و سیاست توازن قدرت»^۱ نوشته، ژن هان و دیگران^۲ (۲۰۲۰) یا مقاله «رقابت آمریکا و چین در جهان دوقطبی درحال ظهور: دشمنی، همسویی و تعادل قدرت»^۳ نوشته سوئیشنگ ژائو^۴ (۲۰۲۱) در این باب نگاشته شده که به پیامدهای ظهور چین در ساختار موجود نظام بین‌الملل می‌پردازند و استدلال می‌کنند که قدرت اقتصادی و نظامی رو به رشد چین توازن قدرت موجود در سیستم بین‌المللی را تهدید می‌کند و نظم بین‌المللی کنونی را به سمت دوقطبی شدن سوق می‌دهد، به گونه‌ای که می‌تواند منجر به درگیری میان ایالات متحده و چین شود.

پژوهش حاضر با تکیه بر ادبیات علمی موجود تلاش کرده رقابت میان این دو قدرت را از منظر نوینی مورد توجه قرار دهد. درواقع ادبیات موجود غالباً با تأکید بر مقوله قدرت به تبیین و تحلیل وضعیت موجود و رقابت فزاینده میان چین و آمریکا می‌پردازند، درحالی که پژوهش حاضر به موازات عنصر قدرت، مقوله تهدید را زیربنای تحلیل خود قرار می‌دهد و استدلال خود را بر درک ایالات متحده از افزایش قدرت چین به مثابه تهدید استوار می‌سازد. هم‌چنین این پژوهش با نگاه به موازنه ناقصی که میان دو قدرت مذکور از طریق اتحادها و ائتلاف‌ها، ارائه طرح‌ها و ابتکارات متقابل، افزایش قدرت داخلی در ابعاد چهارگانه و... در حال ساخته و پرداخته شدن است، سعی دارد نشان بدهد که موازنه‌سازی میان چین و آمریکا، موازنه‌سازی قدرت به صورت جامع و مستقیم نیست، بلکه دو کشور در تلاش‌اند به وسیله روش‌های غیرمستقیم و عموماً از طریق احاله مسئولیت به موازنه علیه یکدیگر بپردازند تا از رویارویی مستقیم دوری کنند. آنچه زیربنای تشدید رقابت میان این دو قدرت و عدم رویارویی مستقیم آن‌ها برای به چالش کشیدن منافع یکدیگر است، نوع نظم جهانی کنونی است که مبتنی بر وابستگی متقابل و روند جهانی شدن به تناسب آگاهی طرفین از پیامدهای آسیب‌زا رویارویی مستقیم است؛ به گونه‌ای که در نتیجه این وابستگی دو قدرت مذکور به صورت غیرمستقیم و به‌ویژه در چارچوب اقدام‌های اقتصادی، نظامی، سیاسی و فرهنگی سعی در پیگیری منافع ملی خود و تبدیل این منافع به منافع مشترک میان خود و سایر کشورها دارند.

¹ China's Rise and Balance of Power Politics

² Zhen Han and T. V. Paul

³ The US-China Rivalry in the Emerging Bipolar World: Hostility, Alignment, and Power Balance

⁴ Suisheng Zhao

۲. چارچوب نظری

رنالیسم، به عنوان یکی از کهن ترین پارادایم های رشته روابط بین الملل، برای تبیین دلایل وقوع جنگ و جستجوی راه های جلوگیری از آن در سطح جهانی اهمیت یافته است. این رویکرد در تلاش است تا با نگاهی واقع گرایانه، پدیده ها و روابط بین المللی را توصیف کند. رنالیسم به ویژه از نظر تاریخی با اندیشمندان اولیه ای مانند توسیدید، سنت آگوستین، ماکیاولی و هابز در ارتباط است و در طول زمان توسط نظریه پردازانی چون کنت والتز، جان میرشایمر و استیفن والت توسعه یافته و در سیر تکامل خود به سه بخش اصلی تقسیم شده است: رنالیسم کلاسیک، نورنالیسم (رنالیسم ساختاری) و رنالیسم نوکلاسیک (Kauppi, Viotti, 2023: 21). هرچند هریک از این نحله های فکری مزیت خود را دارند، اما این پژوهش نظریه موازنه تهدید را در چارچوب رنالیسم نوکلاسیک مبنا قرار داده است. رنالیسم نوکلاسیک از سوی اندیشمندانی چون استیفن والت و رندال شوئلر توسعه یافته و تأکید می کند که علاوه بر تأثیرات ساختاری آنارشیزم در نظام بین الملل، عوامل داخلی چون نوع رژیم سیاسی، فرهنگ سیاسی، روابط دولت با جامعه ملی و ادراک رهبران دولتی نقش اساسی در شکل دهی به رفتارهای بین المللی دارند. به ویژه، رنالیسم نوکلاسیک به این نکته تأکید دارد که چگونه دولت ها و رهبرانشان محرک های خارجی (تهدیدها یا فرصت ها) را تفسیر می کنند و این تفسیر بر رفتار آن ها تأثیر می گذارد (Ripsman, 2016: 16-32; Lawson, 2015: 54).

والت با نگاه به مجادله میان مرشایمر و والتز و برای پاسخ به چرایی موازنه سازی کشورهای اروپای غربی در برابر شوروی به جای آمریکا، نظریه موازنه تهدید را در کتاب ریشه / اتحادها (۱۹۸۷) بر پایه رنالیسم تدافعی والت ارائه و استدلال کرد که ایجاد اتحادها برای موازنه سازی در برابر دیگری، در کنار قدرت کل دولت ها (شامل جمعیت، توانایی صنعتی، قدرت اقتصادی و قدرت نظامی)، به عواملی همچون نزدیکی جغرافیایی، قدرت تهاجمی و نیت تهاجمی بستگی دارد. به اعتقاد والت، در سطح منطقه ای، عوامل جغرافیایی و تهدیدهای ناشی از آن، نقش تعیین کننده ای در شکل گیری اتحادها دارند، زیرا دولت ها عموماً نسبت به دولت های نزدیک، احساس تهدید بیشتری می کنند (Walt, 1990: 22-25, 165). والت با بررسی اتحادها در خاورمیانه نشان داد که رقابت قدرت های بزرگ در جنگ سرد، به شکل گیری اتحادهای متعارض و تسری این رقابت به سطح منطقه ای منجر شده است (Walt, 1990: 148). وی همچنین با ترکیب عوامل ملموس و غیرملموس، از جمله فرهنگ دفاعی و حافظه تاریخی، نشان داد که دولت ها نسبت به تهدیدهای عینی (افزایش قدرت کل و تهاجمی) و ذهنی (نیت تهاجمی)

واکنش نشان می‌دهند. به باور والت، دولت‌ها در برابر دولت‌های تجدیدنظرطلب، یا به موازنه‌سازی می‌پردازند یا راهبرد دنباله‌روی را اتخاذ می‌کنند. این تصمیم بر اساس میزان تهدید احساس شده و توانایی آن‌ها در حفظ یا تغییر نظم موجود اتخاذ می‌شود (Walt, 1990: 11.12, 148, 172-179).

به‌طور کلی، نظریه موازنه تهدید معتقد است که دولت‌ها برای تأمین امنیت، عوامل متعددی را در نظر می‌گیرند و اتحادهای آن‌ها صرفاً بر مبنای قدرت کل نیست، بلکه ترکیبی از عوامل عینی و ذهنی که به شکل‌گیری تصور تهدید از پدیده منجر می‌شود به رفتار دولت‌ها شکل می‌دهد. در همین راستا نظریه موازنه تهدید، در قالب نئورئالیسم، ابزار مفهومی کارآمدی برای تحلیل روابط بین‌الملل در ساختار آنارشیک نظام بین‌الملل ارائه می‌دهد و به‌ویژه برای بررسی دینامیک‌های روابط میان قدرت‌های بزرگ مانند ایالات متحده و چین کارآمد است. این نظریه تأکید دارد که در شرایط رقابتی، دولت‌ها زمانی دچار احساس تهدید می‌شوند که توان نظامی، مجاورت جغرافیایی، نیت تهاجمی و توانایی بالقوه طرف مقابل برای به چالش کشیدن جایگاه آن‌ها به‌صورت ترکیبی عمل کند. از این منظر، سیاست‌های توازن‌سازی یا دنباله‌روی در قالب اتحادها و ائتلاف‌ها ابزارهایی هستند که کشورها برای مقابله با این تهدیدات استفاده می‌کنند.

بر این اساس، ایالات متحده طی دوره پس از جنگ سرد و به‌ویژه از سال ۲۰۱۰ به بعد، با تکیه بر این نظریه، تلاش کرده است از ظهور چین به‌عنوان قدرتی تهدیدکننده جلوگیری کند، زیرا چین، با توسعه اقتصادی پایدار، مدرن‌سازی نظامی و استقرار پایگاه‌های نظامی در مناطق کلیدی مانند دریای چین جنوبی، تلاش دارد سلطه خود بر مسیرهای تجاری، اقتصادی و خطوط حیاتی انرژی را گسترش دهد و همراه با ترویج مدل توسعه اقتصادی چینی، افزایش نفوذ فرهنگی و دیپلماتیک خود، پایه‌های نهادها، ساختارها، هنجارها و ارزش‌های حاکم بر نظم بین‌المللی لیبرال به رهبری آمریکا را متزلزل و جایگاه خود را به‌مثابه هژمون بدیل در نظم نوین چینی مستحکم کند. در همین راستا ضمن افزایش قدرت کل چین، سخنان و استراتژی‌های ملی و دفاعی چین نیز از سال ۲۰۰۸ به بعد لحن تهاجمی‌تر و توسعه‌طلبانه‌تری را اتخاذ کرده‌اند که بیانگر نیت تهاجمی چین نسبت به وضع موجود است که با افزایش قابلیت‌های تهاجمی چین به‌ویژه در عرصه نظامی و اقتصادی با استقرار ناوهای هواپیمابر، موشک‌های قاره‌پیما و بالستیک، ارائه ابتکارهای نهادی و ساختاری اقتصادی جایگزین چون ابتکار کمربند جاده و... تکمیل شده و زمینه را برای افزایش قدرت فرهنگی و نرم چین در چارچوب ایجاد مؤسسات کنفوسیوس و... فراهم کرده است. مجموع این عوامل و موارد به درک برای ایالات متحده و متحدانش مبنی بر تهدیدزا

بودن افزایش قدرت چین و ضرورت موازنه‌سازی در برابر آن شکل داده است. نظریه موازنه تهدید به روشنی نقش کشورهای چون ژاپن، هند و استرالیا در اتحاد با آمریکا برای مقابله با چین و در مقابل، چالش‌های شکاف در ائتلاف‌های بین دولت‌ها را تبیین می‌کند. از این‌رو، ایالات متحده با بهره‌گیری از استراتژی مهار، در تلاش است از یک‌سو توان رقابتی چین را محدود و از سوی دیگر، هزینه‌های تقابل مستقیم چین با نظم موجود را افزایش دهد.

۳. سیاست چینی آمریکا: مهار در برابر مشارکت

سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا نسبت به چین از زمان پایان جنگ جهانی دوم تا امروز در سه دوره کلیدی قابل بررسی است. این دوره‌ها عبارت‌اند از: تسلط مکتب مهار^۱ در آغاز جنگ سرد تا اواسط آن، ظهور و سلطه مکتب مشارکت^۲ در روابط دو کشور و در نهایت، افول مکتب مشارکت و احیای مکتب مهار در نگاه ایالات متحده نسبت به چین.

۳-۱. تسلط مکتب مهار بر سیاست چینی آمریکا (آغاز جنگ سرد تا دهه ۱۹۷۰)

پس از جنگ جهانی دوم، رقابت اصلی در عرصه نظام بین‌الملل میان ایالات متحده و اتحاد جماهیر شوروی در پرتو رقابت ایدئولوژیک بود که در دیگر مناطق راهبردی جهان مانند آسیا و به‌ویژه شرق و جنوب شرق آسیا نیز برجسته شد. آمریکا در این دوره با هدف مهار کمونیسم شوروی، در قالب دکترین‌هایی همچون ترومن و آیزنهاور به سیاست خارجی خود در قبال کشورهای بلوک شرق از جمله جمهوری خلق چین شکل داد (Storrs, 2015: 2). سیاست مهار چین توسط ایالات متحده به‌ویژه با وقوع جنگ کره و حمایت چین از کره شمالی تشدید و باعث شد ایالات متحده نیروهای نظامی خود را به کره جنوبی بفرستد، قراردادهای نظامی-امنیتی با کشورهای منطقه نظیر فیلیپین و تایوان امضا کند، از استقلال

^۱ Containment School: این مکتب بر این نگرش استوار است که با ایجاد اتحاد و ائتلاف‌های نظامی-امنیتی به موازات محدودیت‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی می‌توان کشور مقابل (در این مقاله منظور چین است) را از نظر نظامی، اقتصادی و... در انزوا و تحت فشار قرار داد تا در نهایت از سیاست‌ها و اقدام‌های تجدیدنظرطلبانه خود دست بردارد و به پیروی از خواسته‌ها و نظم حاکم روی آورد.

^۲ Engagement School: این مکتب مبتنی بر این انگاره و اصل است که عادی‌سازی روابط سیاسی-نظامی و برقراری روابط اقتصادی می‌تواند کشور مقابل (چین) را در نظم جهانی لیبرال ادغام کند و هنگامی که این کشور بتواند در نظم حاکم منافع خود را تأمین کند، تمایلی به نابودی و تجدیدنظرطلبی نخواهد داشت؛ هم‌چنین با بهبود وضعیت اقتصادی کشور اقتدارگرایی چون چین متأثر از اصول لیبرال اقتصادی، نظام سیاسی حاکم بر آن نیز وادار خواهد شد به موازات تغییرهای لیبرالی در اقتصاد، دست به اصلاحات سیاسی و کاهش استبداد و اقتدارگرایی خود بزند که به معنای تغییر کشور مذکور از یک کشور کمونیست و اقتدارگرا به یک کشور لیبرال-دموکرات است.

تایوان حمایت و حتی چین را به استفاده از سلاح هسته‌ای در بحران تنگه تایوان تهدید کند (Cha, 1990: 159, 161; Yufan, Zhihai, 2010: 95-108). در حوزه اقتصادی نیز ایالات متحده با اعمال تحریم‌ها، صادرات کالاهای استراتژیک به چین را محدود و تلاش کرد تا همکاری‌های چندجانبه علیه چین را تقویت کند. این سیاست‌ها موجب انزوای اقتصادی و نظامی چین شده و موقعیت حزب کمونیست چین در عرصه داخلی و خارجی را تضعیف کرد (Zhang, 2001: 1, 26-39; Lawrance, 2010: 24-45).

۲-۳. ظهور و سلطه مکتب مشارکت بر سیاست چینی آمریکا (دهه ۱۹۷۰ تا دهه ۱۹۹۰)

در دهه ۱۹۷۰، با بروز اختلاف‌ها میان چین و اتحاد جماهیر شوروی، زمینه برای تعامل بین آمریکا و چین فراهم شد. سیاست آمریکا در این دوره ترکیبی از مهار و مشارکت بود (Danhui, Xia, 2014: 25-41). در ابتدا، دیپلماسی پینگ‌پنگ و سفر تاریخی نیکسون به چین نقطه عطفی در روابط دو کشور بود (Kissinger, 2011: 215) و در ادامه، سیاست کاهش تحریم‌ها و افزایش تعاملات اقتصادی دنبال شد. با آغاز اصلاحات اقتصادی در چین به رهبری دنگ شیائوپینگ، مکتب مشارکت در سیاست خارجی آمریکا نسبت به چین تقویت شد. این روند به رشد تجارت دوجانبه، انتقال فناوری و گسترش روابط فرهنگی میان دو کشور انجامید (Sutter, 2019: 45, 46; Buckley, 2002: 146, 147)، به گونه‌ای که حتی واقعه میدان تیان‌آن‌من در سال ۱۹۸۹ که به انتقادهای داخلی و خارجی از چین منجر شد، نتوانست تأثیر قابل توجهی بر روابط اقتصادی دو کشور بگذارد و روابط تجاری و سیاسی طرفین به صورت آشکارا یا مخفیانه همچنان ادامه یافت (Haass, 1998: 13-15).

۳-۳. احیاء مکتب مهار در سیاست چینی آمریکا (دهه ۱۹۹۰ تا اواخر دوره بایدن)

با ورود به دهه ۱۹۹۰ و به‌ویژه پس از حادثه تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، سیاست خارجی آمریکا دستخوش تغییرهای مهمی شد. در ابتدا، توجه ایالات متحده معطوف به مبارزه با تروریسم و تمرکز بر خاورمیانه شد، اما با وقوع بحران مالی ۲۰۰۸، ضعف اقتصاد داخلی آمریکا در برابر افزایش قدرت اقتصادی چین، خروج تدریجی آمریکا از خاورمیانه و آسیای مرکزی و...، توجه آمریکا مجدداً به مهار چین جلب شد (Wang, 2010: 185-196). در دوره ریاست‌جمهوری باراک اوباما، سیاست مهار با تأکید بر مفهوم محور آسیا یا چرخش به آسیا^۱ جلوه جدیدی یافت. تأکید اوباما در این زمان بر احیای اتحادهای

^۱ The new strategy was called in the literature "pivot", "rebalancing", and "reorientation" towards Asia-Pacific or the US "rediscovery of the importance of the Transpacific Axis".

نظامی-امنیتی و تقویت نهادهای منطقه‌ای نظیر آسه‌آن^۱، مشارکت ترانس پاسفیک^۲ و مشارکت ترانس آتلانتیک^۳ بود (Clinton, 2011; Obama, 2015). در مجموع در بُعد اقتصادی، کاخ سفید بر تقویت تجارت آزاد، کاهش تعرفه‌ها و حمایت از استانداردهای بالای تجاری تأکید کرد. برای نمونه مشارکت در TPP و پیوند بازارهای اروپا و آسیا با هدف انزوای اقتصادی چین، تأمین امنیت سایبری و ترویج الگوی اقتصاد بازار آزاد دنبال شده بود (De Castro, 2018: 190-198) که علاوه بر مقابله با نفوذ اقتصادی چین، به حفظ جایگاه ایالات متحده به عنوان رهبر اقتصاد جهانی کمک می‌کرد و پاسخی به بحران مالی ۲۰۰۸ نیز بود (Ramutsindela, 2010: 8-9). در بعد نظامی نیز، آمریکا با مدرن‌سازی و تقویت اتحادهای امنیتی خود در منطقه، نظیر روابط با ژاپن، کره جنوبی، استرالیا و همچنین استقرار بخش قابل‌توجهی از نیروی دریایی در جنوب شرق آسیا، تمرکز نظامی خود را بر بازدارندگی در برابر چین در منطقه آسیا-پاسفیک قرار داد. انتقال تجهیزات پیشرفته نظامی نظیر زیردریایی ویرجینیا، هواپیماهای شناسایی و تهاجمی F-35 و... از جمله تدابیر نظامی آمریکا برای مهار نفوذ چین بود (Berteau, Green, Cooper, 2014: 7, 16; Gentile, Shurkin, Evans, 2021: 1-7, 33-42).

پس از اوباما، دونالد ترامپ سیاست مهار را با شدت بیشتر و در قالب یک‌جانبه‌گرایی دنبال کرد. او با آغاز جنگ تجاری با چین، اعمال تعرفه‌های سنگین بر واردات کالاهای چینی و خروج از توافق‌هایی مانند TPP، تمرکز خود را بر ملی‌گرایی اقتصادی قرار داد (Powaski, 2019: 241-262). این اقدام‌ها با هدف پایان دادن به تجارت ناعادلانه، جلوگیری از نقض مالکیت معنوی و حفاظت از مشاغل آمریکایی انجام شد. در حوزه نظامی، ترامپ سیاست تمرکز جغرافیایی نیروهای آمریکایی بر منطقه آسیا-پاسفیک را دنبال کرد و تعداد نیروهای نظامی خود در خاورمیانه و ناتو را کاهش داد؛ هم‌چنین ضمن تقویت نیروی دریایی خود، حضور نظامی آمریکا در مناطق تحت نفوذ متحدان آسیایی‌اش نظیر ژاپن، کره جنوبی و استرالیا را افزایش داد. در همین راستا رزمایش‌های مشترک نظامی آمریکا با هند، ژاپن و دیگر کشورهای منطقه افزایش یافت و تلاش شد از طریق اتخاذ راهبرد احاله مسئولیت، متحدان آسیایی آمریکا به تقویت دفاعی و ایجاد ائتلاف‌های دوجانبه و چندجانبه ترغیب شوند (Harold, 2019: 27-29, 35-39). این راهبرد نتایج مهمی به همراه داشت که نمونه‌های برجسته آن شامل امضای قرارداد

¹. Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)

². Trans-Pacific Partnership (TPP)

³. Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)

^۱ ACSA بین هند و ژاپن برای همکاری نظامی و فناوری، برگزاری مانورهای هوایی استرالیا-ژاپن و همایش‌های دفاعی در منطقه بوده است. در نهایت با روی کار آمدن بایدن، سیاست مهار در چارچوب دیگری تجلی یافت.

در این دوره مهار چین ذیل سیاست چندجانبه‌گرایی تحت چارچوب‌های اقتصادی نظیر سیاست جهان بهتر که به‌عنوان مشارکت برای ایجاد زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری جهانی شناخته می‌شود^۲، طرح انعطاف‌پذیری زنجیره تأمین جهانی^۳، قانون نوآوری و رقابت آمریکا^۴ و طرح کنترل تغییرات اقلیمی^۵ دنبال شده تا به ایالات متحده برای ایجاد انعطاف‌پذیری در برابر رقابت اقتصادی و فناوری چین کمک کرده و در عین حال هژمونی آمریکا در نظام بین‌الملل مبتنی بر ارزش‌های لیبرال را حفظ کند. در بعد نظامی، بایدن بر تقویت اتحادهای قدیمی و ایجاد پیمان‌های جدید نظیر AUKUS و Quad متمرکز بوده است. در همین راستا همکاری‌های نظامی-امنیتی آمریکا با کشورهای هند، ژاپن، کره جنوبی و استرالیا در این دوره بهبود یافته و قراردادهایی در زمینه فروش تسلیحات و فناوری میان آن‌ها منعقد شد. این اقدام‌ها برای ایجاد تعادل به‌ویژه تعادل و موازنه دریایی در برابر چین و تقویت جایگاه ایالات متحده در منطقه هند-اقیانوس آرام صورت گرفته است (Park, 2024: 8).

در مجموع استراتژی مهار از دوره اوباما به بعد در سیاست خارجی ایالات متحده برجسته‌تر شده، به گونه‌ای که تهدید چین در این دوران توانست مانند دوران جنگ سرد موجب اجماع میان دو حزب دموکرات و جمهوری خواه شود؛ بنابراین نخبگان سیاسی آمریکا، فارغ از گرایش حزبی با هدف مهار چین اقدام‌های گوناگونی را در چارچوب سیاست‌های چندجانبه‌گرایی، یک‌جانبه‌گرایی و احاله مسئولیت در پیش گرفته‌اند. درواقع ایالات متحده با تکیه بر مکتب مهار در سیاست خارجی خود نسبت به چین تلاش کرده تا به موازنه‌سازی در برابر تهدید چین بپردازد؛ بااین‌وجود، این موازنه‌سازی در قالب موازنه‌سازی ناقص و با هدف جلوگیری از رویارویی مستقیم دو کشور توسط ایالات متحده دنبال می‌شود.

^۱ Acquisition and Cross-Servicing Agreement

^۲ The Partnership for Global Infrastructure and Investment (PGII)

^۳ Supply Chain Resilience

^۴ The United States Innovation and Competition Act of 2021 (USICA)

^۵ Climate Resilience

۴. احیاء مهار در پرتو عینیت تهدیدها

استراتژی و رویکرد چین نسبت به نظام بین‌الملل پیش از و پس از بحران مالی ۲۰۰۸ تغییرات قابل توجهی را تجربه کرد. در دوران پیش از ۲۰۰۸، چین تحت رهبری دنگ شیائوپینگ به استراتژی **تائو گوانگ یانگ هوی**^۱ (پنهان ساختن قابلیت‌ها و اجتناب از چالش‌برانگیزی در نظم جهانی) پرداخته بود. این رویکرد به چین اجازه داد تا از مناقشات بزرگ دوری کرده و در عوض در نهادهای بین‌المللی موجود مانند سازمان تجارت جهانی (WTO) و مجمع همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (APEC) مشارکت فعال داشته باشد و در عین حال تلاش کند تا نگرانی‌های همسایگان و ایالات متحده درباره تهدید ظهور چین را کاهش دهد. در عرصه نظامی، چین به **استراتژی انکار دریا**^۲ پرداخت تا از توانایی‌های نامتقارن استفاده کرده و برای جلوگیری از حضور ایالات متحده در نزدیکی مرزهای خود، قابلیت‌های ضد دسترسی را تقویت کند (Doshi, 2021: 48-90). این استراتژی بیشتر به تقویت ناوگان‌های زیردریایی و مین‌های دریایی معطوف بود (Cheung, 2013: 7-25)؛ اما پس از بحران مالی جهانی ۲۰۰۸، با تغییر در موازنه قدرت بین‌المللی، چین به بازنگری در استراتژی‌های خود پرداخت. تحت رهبری هو جین تائو، چین رویکرد کنشگری فعال‌تری را اتخاذ کرد و دیگر صرفاً به پنهان کردن قدرت خود اکتفا نکرد، بلکه به دنبال ایجاد دستورکارهای منطقه‌ای و حل بحران‌ها در منطقه آسیا و حتی فراتر از آن بود (Hu, 2009)؛ لذا در این دوره می‌توان چین را به‌مثابه یک قدرت نوظهور اصلاح‌طلب معرفی کرد.

این تغییر در سیاست خارجی چین، به‌ویژه از سال ۲۰۱۳ و آغاز رهبری شی جین پینگ، به نقطه عطفی تبدیل شد. او به‌طور قطع رویکرد «تائو گوانگ یانگ هوی» را کنار گذاشت و استراتژی جدیدی به نام **جامعه با سرنوشت مشترک**^۳ را معرفی کرد که هدف آن ایجاد نظم جهانی مبتنی بر منافع و هنجارهای چین بود. در این استراتژی، تأکید بر همکاری‌های برد-برد و ایجاد یک محیط بین‌المللی صلح‌آمیز و عادلانه برای همه کشورهاست (Zhag, 2014). در نتیجه، چین گام‌های قابل توجهی در تقویت نفوذ خود در دریای چین جنوبی، اقیانوس هند و آرام برداشت و علاوه بر آن به بازسازی و تقویت نیروهای نظامی و ساختارهای سیاسی خود در سطح جهانی پرداخت. چین در این دوره، سیاست‌های اقتصادی مبتنی بر **رویای چینی**^۴ خود را برای جوان‌سازی ملی شروع کرده و برنامه‌های کلانی چون کمربند -

^۱ Tao Guang Yang Hui (韬光养晦): hide and bide

^۲ Sea denial strategy (A2/AD)

^۳ Community of Common Destiny / Future

^۴ China's dream

جاده و ساخت چین ۲۰۲۵ را به اجرا درآورد. هدف این طرح‌ها، افزایش قدرت اقتصادی، نظامی و فرهنگی چین و تبدیل آن به یک قدرت جهانی در تمام ابعاد بود. این تغییرها در سیاست خارجی و استراتژی امنیتی چین از دوران پیش از ۲۰۰۸ تا بعد از آن، نشان‌دهنده تحولی اساسی در نحوه تعامل چین با نظام جهانی است که بر اساس رشد قدرت اقتصادی، افزایش نفوذ سیاسی و تغییر موازنه قدرت در برابر ایالات متحده شکل گرفته است (Xi, 2014; Nathan & Scobell, 2015: 90-110). بنابراین در ادامه، سیاست‌های اتخاذی چین در ابعاد و شاخص‌های چهارگانه قدرت مطرح می‌شود تا بتوان تأثیر آن را بر تغییر موازنه قدرت چین در برابر ایالات متحده و ایجاد موازنه تهدید میان دو قدرت آشکار ساخت.

۴-۱. شاخص قدرت اقتصادی

جمهوری خلق چین با استحکام پایه‌های اقتصادی داخلی خود و تلاش برای تحقق جوان‌سازی ملی و ایجاد جامعه‌ای با آینده مشترک، به یکی از اقتصادهای پیشرفته جهان تبدیل شده است. در دوره رهبری شی جین پینگ، اقتصاد چین به ابزاری استراتژیک در خدمت اهداف بلندمدت ملی از جمله طرح‌های کلان کمربند - جاده و طرح ساخت چین ۲۰۲۵، بدل شده است. این طرح‌ها بر پایه رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)، مازاد تجاری، ذخیره ارزی و سرمایه‌گذاری خارجی چین بنا شده‌اند. اگرچه مازاد تجاری چین و رشد اقتصادی آن باعث تقویت جایگاه جهانی چین و کاهش اختلاف GDP آن با ایالات متحده شده (نمودار ۱)، اما این رشد با چالش‌هایی همچون تله درآمد متوسط^۱ و توسعه نامتوازن نیز همراه بوده است (Gill, 2022:80-95).

نمودار ۱: مقایسه تولید ناخالص داخلی چین و آمریکا از ۱۹۸۵ تا ۲۰۲۴

(United states Census Bureau.2023;China's State Council Information Office, 2022).

^۱. middle-income trap

درواقع همان‌گونه که نمودار ۱ به موازات جدول ۱ نشان می‌دهد، افزایش تولید ناخالص ملی چین به همراه افزایش ورود و خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از این کشور، نه تنها زمینه را برای خروج چین از مرزهای سرزمینی‌اش در جهت پیگیری منافع ملی‌اش را فراهم ساخته، بلکه کاهش شکاف میان دو کشور در FDI و GDP رقابت میان دو کشور را به‌ویژه در عرصه اقتصاد جهانی تشدید ساخته است.

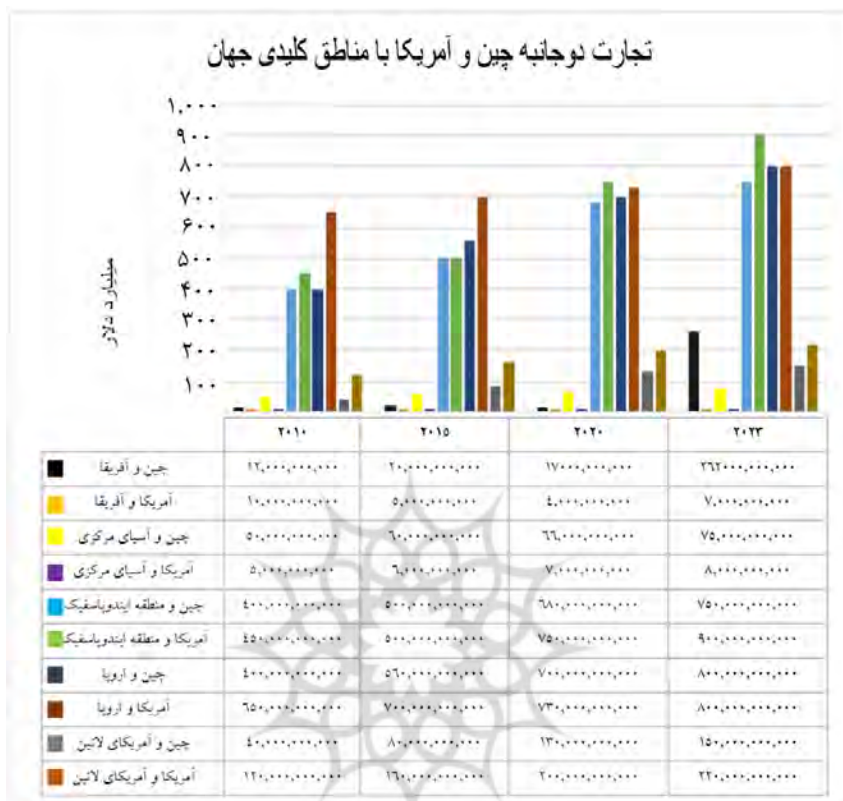
جدول ۱: میزان ورود و خروج سرمایه‌گذاری خارجی در چین و آمریکا از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳

سال	ورود سرمایه‌گذاری خارجی به چین	خروج سرمایه‌گذاری از چین	ورود سرمایه‌گذاری خارجی به آمریکا	خروج سرمایه‌گذاری از آمریکا
۲۰۱۰	۱۱۴,۷۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۶۸,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۳,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۴,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۲۰۱۵	۱۳۵,۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۴۵,۷۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۴,۷۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۵,۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۲۰۲۰	۱۴۹,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۵۳,۷۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۴,۶۳۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۶,۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۲۰۲۳	۱۶۳,۳۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۷۷,۲۹۰,۰۰۰,۰۰۰	۵,۳۹۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۶,۶۸۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰

(World Bank.2023, China`s state council information, 2023).

در همین راستا، چین با تکیه بر ابتکارهایی چون طرح «کمربند و جاده» که در قانون اساسی این کشور تصویب شده، به ایجاد زیرساخت‌های گسترده، کاهش معضلات داخلی مانند نابرابری منطقه‌ای و تأمین امنیت انرژی کمک کرده است. این ابتکار شامل پنج رکن اصلی مانند هماهنگی سیاست‌ها و ارتباطات منطقه‌ای است و از طریق ایجاد شش کریدور اقتصادی بین آسیا، اروپا و آفریقا، نفوذ چین را در تعاملات بین‌المللی تقویت می‌کند (Lai, 2020: 8-14). رشد اقتصادی چین از سال ۲۰۱۰ با میانگین ۴.۵ درصد، چالش‌هایی برای هژمونی اقتصادی ایالات متحده ایجاد کرده است و در عین حال، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) چین به تعمیق ارتباط میان اقتصاد داخلی چین با بازارهای جهانی و گسترش قدرت سیاسی-اقتصادی این کشور کمک کرده است. هم‌چنین تجارت دوجانبه چین با مناطق استراتژیکی همچون آفریقا و آسیای مرکزی از ایالات متحده پیشی گرفته و در اروپا و آمریکای لاتین نیز رقابت شدیدی میان این دو حاکم است (نمودار ۲). این تحولات نمایانگر جایگاه در حال گسترش چین در نظام اقتصادی جهانی است.

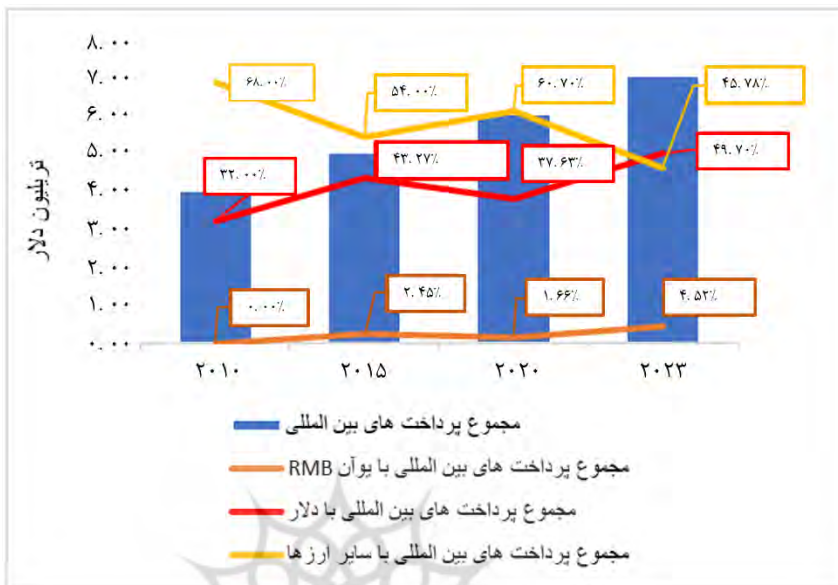
نمودار ۱: تجارت دوجانبه چین و آمریکا با مناطق کلیدی جهان از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳

(Our world data. 2024)

چین با هدف تقویت موقعیت خود در نظام مالی جهانی و مقابله با سلطه مالی غرب، اقدام‌های بنیادینی انجام داده است. این کشور علاوه بر مشارکت در نهادهایی مانند سازمان جهانی تجارت و بانک توسعه جدید بریکس، ساختارهای مالی جدیدی همچون بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیا و ارز دیجیتال بانک مرکزی را ایجاد کرده است. همچنین، استفاده از یوآن به عنوان یک ارز بین‌المللی را افزایش داده است؛ به گونه‌ای که در سال ۲۰۲۳ سهم آن از کل پرداخت‌های جهانی به ۴.۵۲ درصد رسیده، درحالی‌که نقش دلار با نوساناتی همراه بوده است (نمودار ۳). چین با این اقدام‌ها، نفوذ یوآن در بازار جهانی را تقویت و از آن به عنوان ابزار ژئوپلیتیک برای پیشبرد اهداف اقتصادی و سیاسی خود استفاده کرده است.

نمودار ۲: مجموع پرداخت‌های بین‌المللی با ارزهای رایج از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳

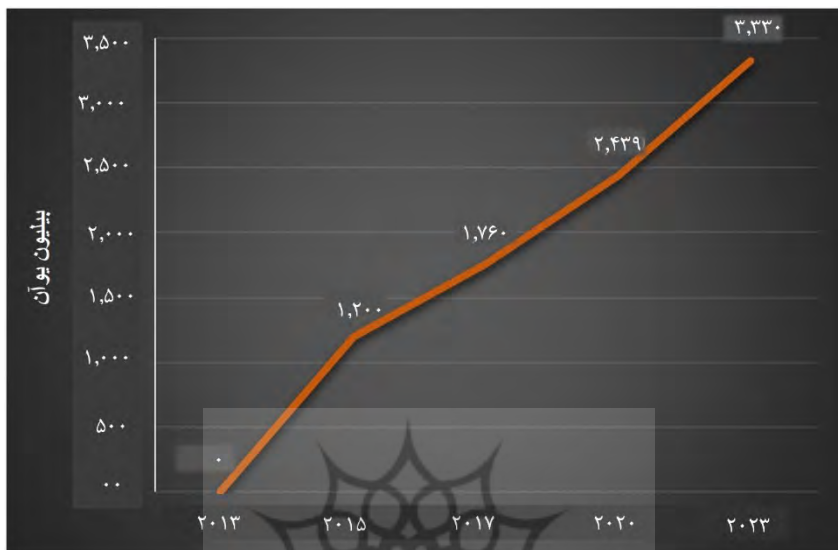

(SWIFT, 2024, SWIFT, 2015)

چین در حوزه تکنولوژی نیز سیاست‌های حمایت‌گرایانه‌ای اتخاذ کرده که رقابت با ایالات متحده را تشدید کرده است. این سیاست‌ها شامل یارانه‌های دولتی برای شرکت‌های چینی، محدودیت بر واردات فناوری‌های پیشرفته و سرمایه‌گذاری‌های گسترده در فناوری‌های نوین است. به‌ویژه طرح «ساخت چین ۲۰۲۵» با تمرکز بر توسعه صنایع فناوری پیشرفته مانند 5G، هوش مصنوعی، بیوتکنولوژی و خودروهای الکتریکی، قصد دارد تا وابستگی چین به واردات فناوری را کاهش دهد (Chhabra, Doshi, Hass, 2021: 154). این طرح از طریق ارتقای ظرفیت‌های تحقیق و توسعه، تلاش دارد چین را از یک کشور وابسته به فناوری کشورهای توسعه‌یافته و نیز کشوری صادرات‌محور به کشوری پیشرو در نوآوری‌های تکنولوژیک تبدیل کند که اقتصاد آن مبتنی بر تکنولوژی نوین و سرمایه‌گذاری در جهان است. این امر به موازات تأکید بر اصل همجوشی غیرنظامی-نظامی چین با هدف ادغام عرصه اقتصادی و نظامی باعث افزایش سرمایه‌گذاری این کشور در حوزه تحقیقات و تکنولوژی نوین از حدود یک میلیارد یوان در سال ۲۰۱۳ به حدود سه میلیارد یوان در سال ۲۰۲۳ رسیده است (نمودار ۴).

نمودار ۴: مجموع سرمایه‌گذاری چین

در حوزه تحقیقات علمی و تکنولوژی از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۲

(Statista, 2024)

چین همچنین پروژه «جاده ابریشم دیجیتال» را به عنوان بخشی از ابتکار «کمربند و جاده» راه‌اندازی کرده که شامل توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و داده‌های جهانی است. در واقع رقابت چین و ایالات متحده در زمینه تکنولوژی رو به فزونی است، زیرا چین با حمایت از شرکت‌هایی مانند هواوی در توسعه فناوری G5، از یک سو، در تلاش است تا برتری تکنولوژیک خود را حفظ کند و از سوی دیگر، سیاست‌های حمایتی چین موجب محدود کردن رقابت‌پذیری شرکت‌های غربی در بازار داخلی این کشور و حتی بازارهای جهانی می‌شود. به موازات حضور جهانی شرکت‌های چینی، برنامه‌ها و سیستم‌های اقتصادی چینی نیز گسترش می‌یابند و نه تنها امکان رقابت شرکت‌های بزرگ آمریکایی و اقتصاد ایالات متحده را با چالش مواجه می‌سازند، بلکه حضور سیستم‌های مالی، تجاری و اقتصادی غربی را مختل کرده و سهم اقتصادی ایالات متحده از اقتصاد جهانی را کاهش می‌دهند؛ بنابراین ایالات متحده، نگران از دست دادن برتری تکنولوژیک و اقتصادی خود به‌ویژه در حوزه فناوری‌های پیشرفته و خدشه‌دار شدن اصل رقابت‌پذیری در بازارهای جهانی است. هم‌چنین، روند تعاملات اقتصادی چین با جهان طی سال‌ها ضمن نقض هنجارهای نظم لیبرال به رهبری آمریکا و تضعیف آن‌ها، باعث شکل‌گیری یک ساختار کلان

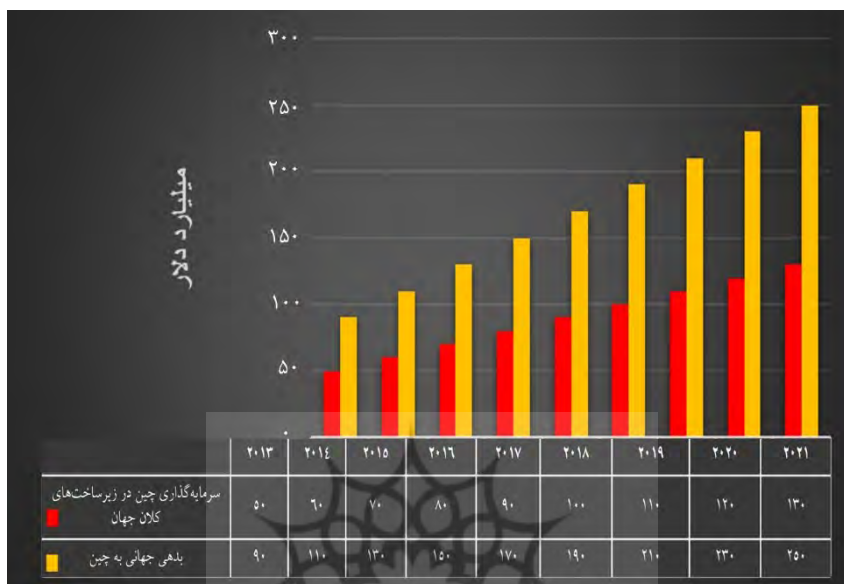
اقتصادی به رهبری چین در تقابل با ساختار اقتصادی-سیاسی لیبرال شده است که اساس مناسبات اقتصادی را همچون نظم اقتصادی لیبرال سابق، تجارت آزاد قرار می‌دهد، اما برخلاف نظام لیبرال یا همان نظم مبتنی بر قانون، ارزش‌های حقوق بشری و دموکراتیک را نادیده می‌گیرد و به گسترش اصول کنفوسیوس چینی مبنی بر پنج اصل مشارکت مسالمت‌آمیز در ابعاد سیاسی، فرهنگی و امنیتی می‌پردازد. مشارکت مسالمت‌آمیز چین به مثابه راهبرد هنجاری و ارزش‌ساز چین در عرصه حکمرانی جهانی آن تبیین می‌شود که الگوی توسعه چینی را تحت حاکمیت اقتدارگرایی آن ترویج می‌کند تا در مبارزه ایدئولوژیک علیه لیبرالیسم سیاسی، فرهنگی و اجتماعی غربی به رهبری ایالات متحده پیروز شود.

در حقیقت چین با بازتعریف اصل عدم مداخله، آن را محدود به عرصه امنیتی و سیاسی می‌کند؛ بنابراین مناسبات امنیتی و سیاسی خود را فارغ از ارزش‌های لیبرال مثل آزادی بیان، دموکراسی و... با دیگر کشورها برقرار می‌کند و با تکیه بر همین اصل، لحاظ کردن معیارهای دموکراتیک و لیبرال سیاسی و حقوق بشری در مناسبات میان کشورها را نقد کرده و آن را دخالت در امور داخلی کشورها در نظر می‌گیرد. هم‌چنین چین حقوق بشر را به مثابه یک اصل کلی بازتعریف می‌کند و آن را مانند تفکر لیبرال، مبتنی بر آزادی فردی تعریف نمی‌کند بلکه آن را در چارچوب اقتصادی و معادل کاهش فقر، توسعه و رشد اقتصادی و... می‌داند. به عبارتی جمهوری خلق چین در تلاش است ارزش‌ها و هنجارهای لیبرال-دموکرات را در عرصه جهانی تضعیف و آن را با ارزش‌های اقتصادی که در چارچوب اقتدارگرایی سیاسی کسب شده است جایگزین کند تا ضمن به چالش کشیدن سلطه اقتصادی و فرهنگی، قدرت نرم ایالات متحده را نیز تحت شعاع قرار دهد و برای مدل حکمرانی اقتدارگرایی چینی مشروعیت بین‌المللی ایجاد کند.

جمهوری خلق چین با تکیه بر روابط اقتصادی خود با دیگر کشورها، به دنبال گسترش معنای جدیدی از امنیت است که در چارچوب وابستگی اقتصادی به رهبری چین ترسیم می‌شود. امنیت در قالب جامعه آینده مشترک، مفهوم نوینی است که در آن اتحادها و ائتلاف‌های نظامی به سبک اتحادهای جنگ سردی ایالات متحده جایی ندارد و کشورها به عنوان اعضای یک جامعه به هم پیوسته و منسجم عمل می‌کنند که منافع هر یک، منفعت دیگری را به همراه دارد. چنین معماری جهانی نوینی به چین کمک می‌کند که منافع ملی خود را به مثابه منافع جهانی ترسیم و ترویج کند که هرگونه تهدیدی علیه آن متوجه تهدید علیه منافع جهانی است. این انگاره می‌تواند به رویای چینی مبنی بر سلطه جهانی چین جامه عمل بپوشاند و جوان‌سازی ملی چین را به همراه بیاورد.

نمودار ۳: مقایسه میزان سرمایه‌گذاری چین

در زیرساخت‌های کلان جهان در برابر بدهی کشورهای جهان به چین^۱

(World Bank, ELPAIS. 2024)

همان‌گونه که نمودار ۵ نشان می‌دهد، چین تحت رهبری شی ضمن افزایش میزان سرمایه‌گذاری خود در زیرساخت‌های کلان، تلاش کرده است که با ارائه وام‌ها و اعتبارهای مالی و بانکی به ویژه به کشورهای ضعیف، آن‌ها را در چارچوب تله بدهی تحت فشار قرار داده تا بتواند نفوذ خود را در مناطق استراتژیک جهان تحکیم کند. تله بدهی، امکان ترقی مناسبات سیاسی-اقتصادی چین به سطح بالاتری یعنی مناسبات سیاسی-نظامی و امنیتی با کشورها را می‌دهد که ضمن تسهیل حضور نظامی جهانی چین در مناطق استراتژیک با هدف تهدید و مهار سلطه نظامی جهانی ایالات متحده، توانایی کنترل جریان مبادلات تجاری و اقتصادی جهانی به‌ویژه در حوزه انرژی را به چین می‌دهد و با بهبود توانایی تجسسی و جاسوسی این کشور با استفاده از حریم هوایی، فضایی و دریایی دیگر سرزمین‌ها قابلیت پیروزی در جنگ اطلاعاتی علیه ایالات متحده را برای چین فراهم می‌سازد. نمونه سوءاستفاده چین از اهرم اقتصادی

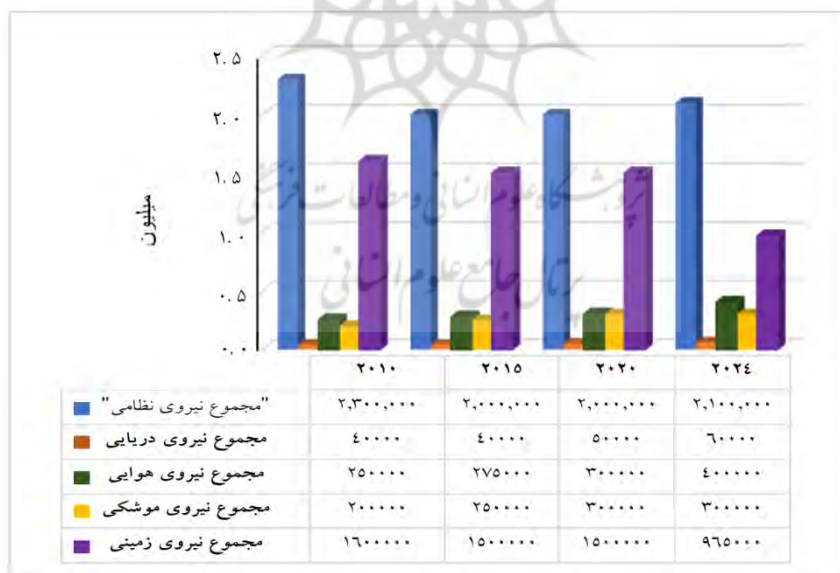
^۱. این آمار با تمرکز بر کشورهای عضو ابتکار کمربند و جاده و سایر کشورهای دارای موافقتنامه‌های دوجانبه با چین ارائه شده است.

را می‌توان اجاره ۹۹ ساله بندر هامبانتوتا در جزیره سریلانکا توسط چین دانست که علی‌رغم انکار مقام‌های رسمی چین، گمان می‌رود برای اهداف نظامی و استقرار پایگاه نظامی مورد استفاده قرار بگیرد.

۴-۲. شاخص قدرت نظامی

چین با هدف تثبیت نقش ژئوپلیتیک و تقویت نفوذ جهانی خود، استراتژی‌های نظامی جامعی را تدوین و اجرا کرده است. این راهبردها مبتنی بر بازدارندگی، مدرن‌سازی ارتش آزادی‌بخش خلق (PLA) و اولویت‌دهی به فناوری‌های پیشرفته‌ای همچون هوش مصنوعی (AI)، جنگ سایبری و فضایی و تسلیحات نوین مانند موشک‌های بالستیک ضدکشتی و دوربرد است (Fravel. 2018: 42-83) که به موازات اصلاحات ساختاری در ارتش چین انجام شده است. این اصلاحات شامل کاهش نیروهای ارتش زمینی برخلاف افزایش تعداد نیروهای دریایی، هوایی و موشکی (نمودار ۶)، تمرکز بر تخصص‌محوری در نیروهای هوایی، دریایی و موشکی، به همراه حذف دپارتمان‌های قدیمی و ایجاد ۱۵ واحد جدید تحت نظارت کمیته مرکزی ارتش است که انسجام فرماندهی و واکنش سریع ارتش را تسهیل کرده است (Bommakanti, 2021: 10-15).

نمودار ۶: آمار نیروی نظامی چین در بخش‌های مختلف از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۴

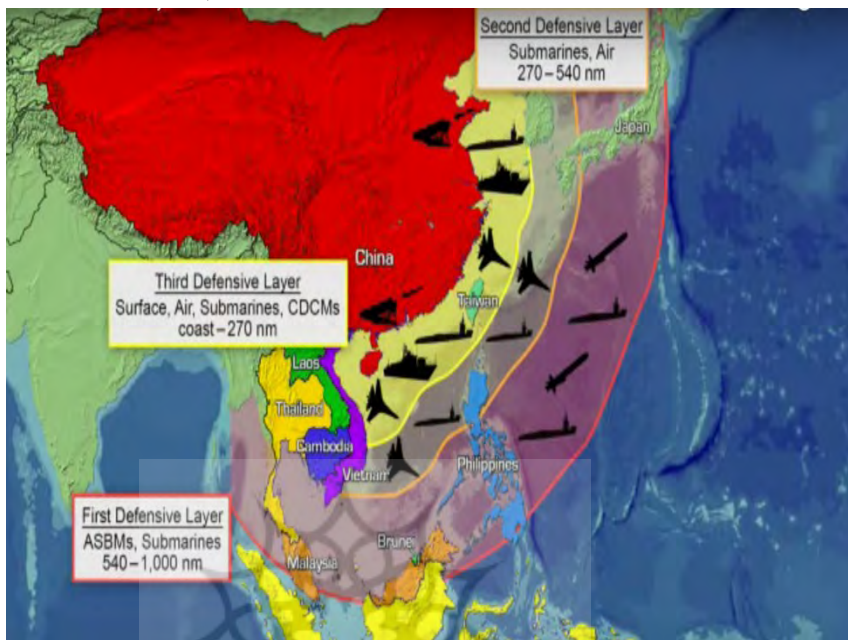
(U.S

Military of Defense. 2020, 2023)

همچنین، افزایش سرمایه‌گذاری در فناوری‌های نظامی نوین و مبتنی بر هوش مصنوعی، مانند سیستم‌های بدون سرنشین، تسلیحات نقطه‌زن و، سهم جهانی اختراعات چین در این حوزه را از ۱۶ درصد در سال ۲۰۱۰ به ۶۰ درصد در سال ۲۰۲۲ رسانده است (AI Index report, 2024, China's State Council). علاوه بر این، چین با گسترش زیرساخت‌های نظامی مانند پایگاه جیوتی و بندرهای دومنظوره در گوادر، امکان نظارت بر تنگه‌های استراتژیک و گذرگاه‌های انرژی حیاتی را افزایش داده است (Himmer, Rod, 2022: 251,254, 257). در همین راستا دریای چین جنوبی و اقیانوس هند به‌عنوان کانون‌های راهبردی، شاهد توسعه سریع نیروی دریایی چین، شامل کشتی‌های جنگی مدرن، ناوهای هواپیمابر و زیردریایی‌ها بوده است. این اقدام‌ها تهدیدی برای آزادی ناوبری تحت رهبری آمریکا و سلطه نظامی ایالات متحده در آسیا محسوب می‌شود که سلطه چین بر مناطق استراتژیک و اقتصادی را در برابر سلطه آمریکا قرار می‌دهد. استراتژی ضد دسترسی و انکار منطقه‌ای چین (AD/A2) در منطقه آسیا-پاسفیک، همراه با پیشرفت در سامانه‌های موشکی نظیر DF-21D، DF-26، توانایی انهدام اهداف دوربرد آمریکا مانند پایگاه‌های گوام و اوکیناوا را افزایش داده است (U.S Military of Defense, 2020, & 2023). همان‌گونه که نقشه شماره ۱ نشان می‌دهد، در نتیجه اتخاذ سیستم دفاعی - تهاجمی AD/A2، چین قابلیت انجام اقدام‌های کوتاه‌برد، دوربرد و با برد متوسط را کسب کرده است که تقریباً کل منطقه آسیا-پاسفیک را پوشش می‌دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نقشه شماره ۱: لایه‌های دفاعی تحت پوشش سیستم ۲AD/A چین

(U.S Naval Institute, 2016)

چین تلاش کرده در جنگ‌های اطلاعاتی با هدف مختل کردن سیستم‌های فرماندهی و کنترل دشمن پیش‌تاز باشد و در همین راستا ضمن سرمایه‌گذاری در صنایع و فناوری‌های دومنظوره نظامی-غیرنظامی مانند هوش مصنوعی، اقدام به ایجاد پایگاه نظامی یا حتی مخابراتی کرده است، لذا می‌توان تأسیس پایگاه نظامی جیبوتی را نقطه آغاز پایگاه‌های نظامی جهانی چین دانست که در کنار توسعه قابلیت‌های موشکی قاره‌پیما و سامانه‌های فضایی پیشرفته آن، تهدیدات استراتژیک علیه مواضع نظامی ایالات متحده را گسترش داده و مواضع ایالات متحده را در سراسر جهان و حتی در مرزهای سرزمینی آن تهدید می‌کند. در واقع رویکرد نظامی چین که ترکیبی از تهاجم و دیپلماسی فشار اقتصادی-نظامی است که از نهادهایی چون سازمان همکاری شانگهای، ابتکار کمربند-جاده و... برای حل و فصل اختلاف‌های ارضی و ایجاد و تقویت اهرم فشار اقتصادی^۱ برای تقویت نفوذ آن در کشورها بهره می‌برد. چین در پرتو سیاست تشویقی-تنبیهی چماق و هویج کشورهای مخالف خود را وادار به پذیرش منافع در حال گسترش خود مانند مدارا با ادعاهای ارضی‌اش می‌کند. این اقدام‌ها از منظر نظامی-امنیتی منجر به کاهش امنیت متحدان

۱. معمولاً اهرم فشار اقتصادی چین توسط ابزاری چون دام بدهی استفاده می‌شود.

منطقه‌ای آمریکا می‌شود. هم‌چنین حضور نظامی رو به گسترش چین در سرزمین‌های دیگر ضمن به خطر انداختن مواضع نظامی متحدان آمریکا، مواضع نظامی خود ایالات متحده را در منطقه در خطر نابودی توسط تسلیحات و پایگاه‌های نظامی چین قرار می‌دهد و امکان کسب اطلاعات حیاتی از مواضع نظامی، مناطق استراتژیک و قابلیت‌ها و فناوری‌های نوین نظامی ایالات متحده را به چین می‌دهد که باعث خدشه‌دار شدن توازن قدرت حاکم بر منطقه به سود چین می‌شود.

در مجموع اقدام‌های چندجانبه چین در حوزه نظامی می‌تواند مواضع ایالات متحده را، نه تنها در منطقه آسیا-پاسفیک، بلکه مواضع جهانی آن در خاورمیانه، آفریقا و حتی اروپا و مواضع ملی آن در مرزهای سرزمینی‌اش، به خطر بیندازد؛ به‌خصوص از طریق افزایش قدرت نظامی چین در حوزه‌ها و تسلیحات نوینی مانند زیردریایی‌ها، موشک‌های بالستیک و حتی موشک‌های قاره‌پیما که توانایی تهدید خاک ایالات متحده را دارد، در کنار پهبادها و هواپیماهای رادارگریز و جاسوسی و نیز ماهواره‌ها که امکان کسب اطلاعات از و شناسایی قابلیت‌ها، توانمندی‌ها و حتی نقاط آسیب‌پذیر و استراتژیک ایالات متحده در گستره جهانی را دارند و ایجاد پایگاه‌های نظامی که توانایی به چالش کشیدن سلطه نظامی و مورد هدف قرار دادن مواضع آمریکا در مناطق گوناگون را دارد، امکان‌پذیر است. درواقع افزایش قدرت نظامی چین از سال ۲۰۱۰ به بعد به این دلیل که منافع ایالات متحده را در عرصه‌های گوناگون به صورت بالقوه و بالفعل تهدید می‌کند، منجر به تشدید رقابت میان دو کشور و نگرانی ایالات متحده شده است.

۳-۴. شاخص قدرت سیاسی

جمهوری خلق چین از سال ۲۰۱۰ به بعد، با نگاه به گستره جهانی منافع خود، به بازتعریف دیپلماسی پیرامونی که دیپلماسی آسیایی نیز نامیده می‌شد در مناسبات سیاسی پرداخت؛ بنابراین میان طرح جامعه آینده مشترک و دیپلماسی پیرامونی پیوندی استراتژیک ایجاد کرد تا گستره جغرافیایی دیپلماسی پیرامونی را از آنچه به طور معمول شامل کشورهایی که مرز زمینی و دریایی با جمهوری خلق چین دارند و نیز کشورهای مجاور که حوزه منافع کلیدی چین هستند مانند کامبوج، تایلند، سنگاپور و... می‌شد به سطح وسیع‌تری که شامل سه دایره با مرکزیت چین می‌شود، گسترش دهد. بر این اساس دایره نخستین شامل ۱۴ کشور همسایه چین، دایره دوم شامل کشورهای دریایی که در امتداد اقیانوس آرام غربی، اقیانوس هند و خاورمیانه قرار دارند به همراه تمام کشورهایی که در غرب سرزمین چین در آسیای مرکزی و در امتداد مرزهای روسیه واقع شده‌اند و دایره نهایی شامل سرزمین‌های مستقر در قاره آفریقا، اروپا و آمریکا

و سرزمین‌های قطبی می‌شود؛ به عبارتی چین بر اساس این تعریف از حوزه جغرافیایی که دیپلماسی پیرامونی را در برمی‌گیرد، تمایل خود برای ارتباط با و اعمال نفوذ بر جهان را نشان می‌دهد (Yuan, 2013: 30-33). چین بر اساس تعریف نوین خود از دیپلماسی پیرامونی، تلاش می‌کند حضور سیاسی و استراتژیک خود در مناطق مهمی چون آسیای مرکزی، ایندوپاسفیک و قاره آفریقا را که از اولویت بالایی برای استراتژی نوین چین برخوردارند، در چارچوب مناسبات دیپلماتیک و سیاسی در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی، امنیتی و فرهنگی تقویت کند.

درواقع بر اساس این دیپلماسی و پس از جنگ سرد، چین در راستای تثبیت جایگاه خود در نظام بین‌الملل، روابط خود را با مناطق استراتژیک مانند آسیای مرکزی، آفریقا و ایندوپاسفیک توسعه داده است. در آسیای مرکزی، چین با هدف مدیریت چالش‌های امنیتی مانند شورش‌های سین‌کیانگ و دستیابی به منابع انرژی، ابتکارهایی چون کمربند اقتصادی جاده ابریشم را مطرح کرد. همچنین، از طریق نهادهایی مانند سازمان همکاری شانگهای، ضمن مبارزه با سه‌شمر^۱، نظم چندقطبی منطقه‌ای را تقویت کرد و نفوذ اقتصادی خود را گسترش داد (Hauff, 2013: 8-10, Lempp, Mayers, 2024: 190-193). در آفریقا نیز سیاست خارجی چین بر مبنای تقویت همکاری جنوب-جنوب و بهره‌گیری از حافظه مشترک تاریخی، بر توسعه زیرساخت‌ها و ابتکارات اقتصادی-اجتماعی متمرکز شده است. مجمع همکاری چین و آفریقا^۲ بستری برای تقویت روابط چندجانبه و کاهش وابستگی آفریقا به غرب فراهم کرده است. هم‌چنین در قالب طرح‌هایی مانند جامعه چین و آفریقا با آینده مشترک^۳ چشم‌انداز همکاری چین و آفریقا ۲۰۳۵^۴، چین نظم اقتصادی جدیدی را پیشنهاد کرده و قدرت نرم خود را افزایش داده است (Johanson, Wu, 2022: 141-147, Li, An, 2021: 381-405).

در ایندوپاسفیک، چین از سیاست «دیپلماسی همسایگی خوب» به استراتژی تلفیق قدرت نرم و سخت برای بازتعریف نظم منطقه‌ای تغییر جهت داده است. در همین راستا چین با مشارکت در نهادهای موجود مانند آسه‌آن، مجمع همکاری اقتصادی آسیا اقیانوسیه^۵ و همچنین پروژه‌هایی نظیر کمربند و جاده، علاوه بر تقویت پیوندهای اقتصادی، معماری امنیتی-اقتصادی منطقه را مطابق با اهداف خود بازتعریف کرده

^۱. تروریسم، جدایی‌طلبی و افراط‌گرایی

^۲. The Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC)

^۳. China-Africa Community with a Shared Future

^۴. China-Africa Cooperation Vision ۲۰۳۵

^۵. Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC)

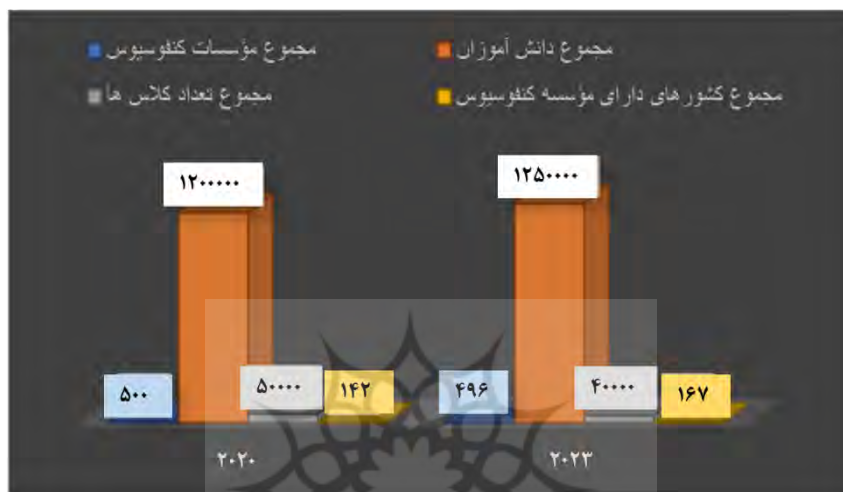
است. پروژه‌های زیرساختی مانند راه آهن جاکارتا-باندونگ و توسعه بندر هامباتوتا از نمونه‌های کلیدی این راهبرد هستند (Drysedale, Yunling, Song, 2012: 15-40, Li, 2020: 176-185, Doshi, 2021: 111-117). در مجموع، چین ستون فقرات رویکرد نوین خود به مناسبات سیاسی‌اش با دیگر کشورها را بر ابعاد اقتصادی و امنیت ناشی از وابستگی متقابل نامتقارن به چین قرار داده است، لذا نخست به بهبود مناسبات سیاسی-اقتصادی خود با کشورهای منطقه در چارچوب قراردادهای و مناسبات اقتصادی، کمک‌ها و وام‌های مالی، صادرات مقرون به صرفه، ایجاد زیرساخت‌های ضروری، مشارکت‌های اقتصادی و... ذیل نهادهای بین‌المللی مستقر مانند آسه آن، سازمان تجارت جهانی و... و نهادهای بین‌المللی و ابتکارات نوین مانند طرح کمربند جاده، بریکس، بانک توسعه و زیرساخت آسیایی و... پرداخته است و با تکیه بر روابط سیاسی-اقتصادی، ضمن ادغام تجاری، مالی و اقتصادی کشورهای منطقه در نظم نوین چینی، اهداف لجستیک، امنیتی، ژئواستراتژیک و فرهنگی خود را نیز دنبال کرده است. روند حضور رو به گسترش چین در عرصه اقتصادی و فناوری‌های نوین مرتبط با آن در منطقه باعث کاهش نفوذ و حضور ایالات متحده و شرکت‌های آن در بازارها و زیرساخت‌های کلان کشورهای منطقه به‌ویژه کشورهای در حال توسعه شده و کوچک‌تر شدن اقتصاد آمریکا را در پی داشته است که در سطح گسترده ضمن کوچک‌تر کردن اقتصاد و گستره منافع اقتصادی آمریکا باعث خدشه‌دار شدن اصول و هنجارهای لیبرال نظم حاکم و وابستگی روزافزون کشورها به نظم نوین چینی و اصول و هنجارهای آن می‌شود.

۴-۴. شاخص قدرت فرهنگی

معمولاً دولت و سازمان‌های دولتی به قدرت نرم یک کشور در پرتو اقدام‌هایی مانند تأسیس مراکز فرهنگی و مدارس در کشورهای خارجی، اجرای مبادلات دانشگاهی بین‌المللی، گسترش رسانه‌های فراملی، پخش فیلم‌ها و سازماندهی کنسرت‌ها و نمایشگاه‌های متعدد در خارج از کشور و... با گستره‌ای از اهداف کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت شکل می‌دهند. جمهوری خلق چین نیز از دایره دولت‌هایی که خواهان قدرت نرم در عرصه بین‌المللی هستند، خارج نیست؛ لذا چین از مؤسسات کنفوسیوس به‌عنوان ابزارهایی جهت تنظیم دیپلماسی فرهنگی خود بهره برده است؛ به‌گونه‌ای که در سال‌های اخیر با وجود فشارهای بین‌المللی به‌ویژه از سوی ایالات متحده و اتحادیه اروپا که منجر به کاهش تعداد این مؤسسات و کلاس‌های آن در این مناطق شده است، تقاضا برای یادگیری زبان و فرهنگ چینی همچنان در حال افزایش است و تعداد دانش‌آموزانی که در این مؤسسات ثبت‌نام می‌کنند، از ۱.۲ میلیون نفر در

سال ۲۰۲۰ به ۱.۲۵ میلیون نفر در سال ۲۰۲۳ رسیده و به موازات آن تعداد کشورهایی که در آنها مؤسسات کنفوسیوس تأسیس شده، از ۱۴۲ کشور به ۱۷۶ کشور افزایش یافته که نشان‌دهنده گسترش جغرافیایی و تأثیرگذاری این مؤسسات است (نمودار ۷).

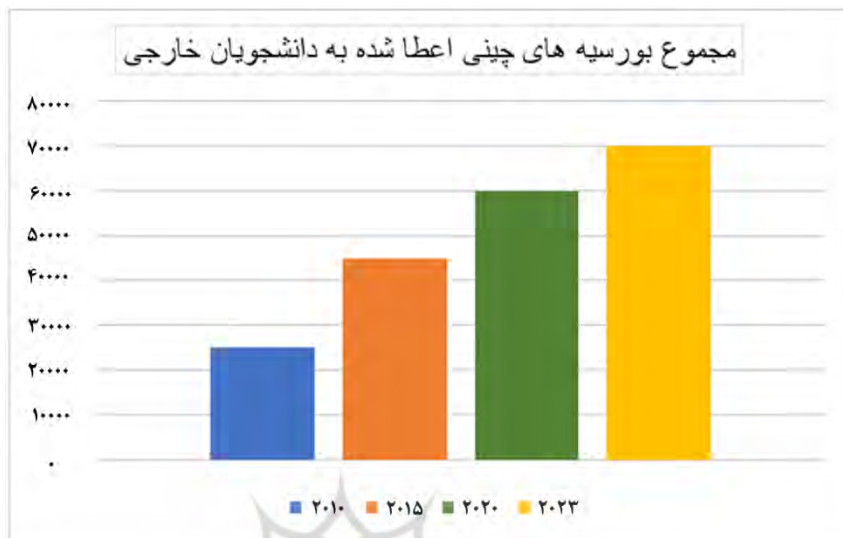
نمودار ۷: وضعیت مؤسسات کنفوسیوس در سال ۲۰۲۰ و ۲۰۲۳

(Confucius Institute Headquarters, 2020, 2023)

با این حال، این مؤسسات به دلیل وابستگی به دولت چین و ترویج سیاست‌هایی نظیر اصل «چین واحد» مورد انتقاد قرار گرفته‌اند. برای کاهش این فشارها، چین در سال ۲۰۲۰ تغییرهایی در ساختار مدیریتی این مؤسسات ایجاد و دو نهاد مستقل برای مدیریت آن‌ها تأسیس کرد (Zhu, Li, 2023: 502,503). چین همچنین برنامه‌های بورسیه‌ای خود را از ۲۵,۰۰۰ دانشجوی در سال ۲۰۱۰ به ۷۰,۰۰۰ دانشجوی در سال ۲۰۲۳ افزایش داده است (نمودار ۸). این بورسیه‌ها با هدف تقویت تعاملات فرهنگی و آموزشی و ترویج زبان و فرهنگ چینی، به دانشجویان کشورهای در حال توسعه و متحدان منطقه‌ای ارائه می‌شوند. مؤسسات کنفوسیوس به همراه بورسیه‌های چینی به عنوان ابزارهای اصلی دیپلماسی فرهنگی چین، علاوه بر آموزش زبان و تاریخ چینی، اندیشه کنفوسیوس و ارزش‌هایی نظیر هماهنگی و توسعه اقتصادی را نیز گسترش می‌دهند و به عنوان پل‌های فرهنگی برای گسترش قدرت نرم چین عمل می‌کنند.

نمودار ۸: مجموع بورسیه‌های چینی برای دانشجویان خارجی از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳

(The Ministry of Education of the People's Republic of China, 2022)

این اقدام‌ها در چارچوب ایدئولوژی حزب کمونیست چین و سیاست‌های شی جین‌پینگ، تحت عنوان «سوسیالیسم با ویژگی‌های چینی برای دوره جدید» تعریف شده‌اند؛ در این راستا گزارش‌های کنگره حزب کمونیست، نقش فرهنگ در شکوفایی و قدرت ملت چین را مورد تأکید قرار داده است. در نهایت جمهوری خلق چین، در راستای تلاش‌های مستمر خود برای تقویت قدرت جامع ملی، همواره بر دفاع از حق حاکمیت، تأمین امنیت و پیشبرد منافع توسعه‌ای خود تأکید داشته است. در نتیجه، جاه‌طلبی‌های ملی جمهوری خلق چین بر اساس ایدئولوژی سیاسی تحت سلطه حزب کمونیست چین برای تقویت مسیر، نظریه، نظام و فرهنگ «سوسیالیسم با ویژگی‌های چینی» استوار است. بر همین اساس عملکرد چین در حوزه قدرت نرم را نیز می‌توان در چارچوب ایدئولوژیک حزب برای ایجاد نظم نوین فرهنگی جهان با ویژگی‌های سوسیالیسم چینی تبیین کرد که منافع اقتصادی، سیاسی، امنیتی و... چین را در قالب جوان‌سازی ملت چین به صورت غیرمستقیم و با تکیه بر قدرت نرم چین دنبال می‌کند؛ همان‌گونه که شی در نوزدهمین گزارش خود به کنگره اعلام می‌کند: «فرهنگ روح یک کشور و ملت است. کشور ما تنها در صورتی شکوفا خواهد شد که فرهنگ ما شکوفا شود و ملت ما تنها در صورتی قوی خواهد بود که فرهنگ ما قوی باشد. بدون اعتماد کامل به فرهنگ و بدون یک فرهنگ غنی و مرفه، ملت چین

نمی‌تواند خود را جوان کند» (Xi, 2017)؛ بنابراین هدف غایی چین از قرار دادن فرهنگ در کانون توجه خود رسیدن به جوان‌سازی ملی و رویای چینی است که مستلزم کسب مشروعیت داخلی و بین‌المللی برای چهره جمهوری خلق چین و الگوها، ارزش‌ها و هنجارهای آن است تا بتواند ضمن حمایت داخلی از پذیرش و تقاضای جهانی نسبت به ارزش‌ها، هنجارها و به طور کلی فرهنگ چین بهره‌مند شود و مشروعیت ایدئولوژیک و سیاسی برای خود در عرصه جهانی ایجاد کند. در واقع چین تلاش دارد تا با گسترش نظم فرهنگی و ایدئولوژیک خود بر اساس مدل سوسیالیستی، رفتار دولت‌ها و روندهای جهانی را به نفع خود شکل دهد و تصویر مثبتی از خود در سطح جهانی ارائه کند. این استراتژی علاوه بر اهداف اقتصادی و امنیتی، مشروعیت‌بخشی به سیاست‌ها و ارزش‌های چین در عرصه بین‌المللی را در کانون توجه قرار داده است.

نتیجه‌گیری

نظریه موازنه تهدید که در چارچوب نئورئالیسم توسعه یافته است، بر این فرض استوار است که دولت‌ها برای تضمین بقا، واکنش‌های خود را در برابر تهدیدات خارجی بر اساس عواملی چون قدرت جامع، توانایی تهاجمی، نیت تهاجمی و مجاورت جغرافیایی شکل می‌دهند. در این راستا، رشد همه‌جانبه چین به‌عنوان یک قدرت نوظهور، به‌ویژه در ابعاد اقتصادی، نظامی، سیاسی و فرهنگی، تهدیدی راهبردی برای ایالات متحده قلمداد می‌شود. رشد پایدار اقتصادی چین که زیربنای تقویت نظامی و سیاسی آن بوده، توانایی این کشور برای تغییر رفتار سایر کنشگران را به میزان چشمگیری افزایش داده است. توسعه زیرساخت‌های نظامی چین ازجمله ایجاد پایگاه‌های دریایی در دریای چین جنوبی و سرمایه‌گذاری عظیم در فناوری‌های نوین، نشانه‌هایی از قدرت جامع این کشور است که نظم جهانی مبتنی بر هژمونی ایالات متحده را به چالش کشیده و جایگاه استراتژیک آن را در سطح بین‌المللی تهدید می‌کند. در همین حال، توانایی فزاینده چین در اعمال فشارهای نظامی و سیاسی در شرق آسیا، بیانگر قدرت تهاجمی رو به رشد این کشور است. تقویت نیروی دریایی و افزایش بودجه دفاعی چین، تهدید مستقیمی برای کشورهای هم‌پیمان آمریکا، مانند ژاپن و کره جنوبی، محسوب می‌شود. ادعاهای ارضی این کشور در دریای چین جنوبی، همراه با تلاش برای تسلط بر مسیرهای حیاتی تجاری و اقتصادی، نمایانگر تمایل چین برای بهره‌گیری از قدرت تهاجمی جهت دستیابی به اهداف استراتژیک خود است. این رفتار در عرصه بین‌المللی، گویای نیت بلندمدت چین برای تغییر نظم حاکم و بازتعریف هنجارها به نفع خود است. چین از سیاست‌های حمایت‌گرایانه اقتصادی، ترویج مدل توسعه اقتدارگرایانه و گسترش هژمونی

فرهنگی از طریق تبلیغ زبان و فرهنگ چینی به عنوان ابزارهایی برای دستیابی به این اهداف بهره می‌برد. این اقدام‌ها، به همراه لفاظی‌ها و اعلام مواضع رهبران چین درباره اهداف استراتژیک آن، از جمله تبدیل شدن به هژمون آسیا-پاسفیک، تمایل آن به تغییر نظم موجود را آشکار می‌کند.

علاوه بر این، نزدیکی جغرافیایی چین به کشورهای کلیدی در ائتلاف‌های آمریکا نظیر ژاپن، کره جنوبی و تایوان، فشارهای مستقیم چین بر این کشورها را تشدید کرده است. این مجاورت، فرصت‌هایی را برای چین ایجاد کرده تا از طریق ادعاهای توسعه‌طلبانه، نظیر الحاق جزایر مورد مناقشه، به محدودسازی منابع و دسترسی استراتژیک متحدان آمریکا بپردازد. در مجموع، رشد چندبعدی قدرت چین و راهبردهای مرتبط با آن، تهدیدی جدی برای ایالات متحده و متحدانش در منطقه آسیا-پاسفیک است. این روند، نیازمند واکنش‌های ساختاری و راهبردی از سوی ایالات متحده برای مقابله با تهدید چین و تقویت نظم کنونی جهانی است که بر مبنای ارزش‌ها و هنجارهای آمریکایی شکل گرفته است. در واقع ایالات متحده آمریکا در اثر کاهش قدرت اقتصادی خود، با کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و بین‌المللی در زمینه قدرت اقتصادی، نظامی و فرهنگی مواجه می‌شود که امنیت ملی آن را در عرصه داخلی و جهانی با تهدید روبه رو می‌کند، زیرا امنیت ملی ایالات متحده به مثابه هژمون سابق در نظم بین‌المللی تک‌قطبی در پیوند با قدرت ساختاری، نهادی و گفتمانی آن واقع شده است و ارائه و ترویج بدیل‌های اقتصادی از جانب چین، قابلیت ایجاد و گسترش بدیل‌های نظامی، فرهنگی و اجتماعی را به چین می‌دهد که در نتیجه آن‌ها، قدرت ساختاری، نهادی و گفتمانی چین تقویت می‌شود و پذیرش جهانی نسبت به آن شکل می‌گیرد و گسترش می‌یابد، در حالی که با توجه به کاهش قدرت ایالات متحده در ابعاد چهارگانه، پایه‌های نظم بین‌المللی حاکم که بر قدرت ساختاری، نهادی و گفتمانی آمریکا استوار است، دچار تزلزل شده و امنیت منافع ملی و جهانی آمریکا نیز در اثر آن با برخورد با تهدید نظم بین‌المللی نوین به رهبری چین کاهش می‌یابد. در همین راستا از سال ۲۰۱۰ به بعد افزایش قدرت چین در ابعاد چهارگانه، صرفاً به عنوان افزایش قدرت شناخته نمی‌شود، بلکه به عنوان تهدید علیه امنیت و منافع ملی آمریکا و متحدان آن در نظم لیبرال درک می‌شود که با تکیه بر نظریه موازنه تهدید و تأکید بر افزایش تهدید به جای افزایش قدرت چین قابل تبیین است.

در این راستا، مذاقه در سایر ابعاد رقابت میان این دو قدرت و تأثیری که نه تنها بر ساختار نظام بین‌الملل، بلکه بر مفاهیم کلیدی آن مانند صلح، امنیت، قدرت و... می‌گذارند قابل توجه است. هم‌چنین آنچه در این رقابت برجسته است، رقابت دو کشور در حوزه هوش مصنوعی به مثابه انقلاب نوینی در جهان است

که نه تنها نظم اقتصادی، سیاسی و... را متحول خواهد ساخت و معنای نوینی از مفاهیم کلیدی مذکور ارائه خواهد داد، بلکه هستی‌شناسی و نظم اجتماعی آتی را دستخوش تغییرهای ناشناخته‌ای خواهد کرد که بررسی آن حائز اهمیت خواهد بود.

References

- Agnew, J. (2009). *Globalization and sovereignty*. Rowman & Littlefield.
- AI Index Report. (2024). *Artificial intelligence index*. Stanford University. <https://aiindex.stanford.edu/report/>
- Alter, K. J., & Meunier, S. (2009). The politics of international regime complexity. *Perspectives on Politics*, 7(1), 13–24. <https://doi.org/10.1017/S1537592709090033>
- Alter, K. J., & Raustiala, K. (2018). The rise of international regime complexity. *Annual Review of Law and Social Science*, 14(1), 329–349. <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-101317-030830>
- Berteau, D. J., Green, M. J., & Cooper, Z. (2014). *Assessing the Asia-Pacific rebalance*. Rowman & Littlefield. https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/cs/0033231/f_0033231_27037.pdf
- Bommakanti, K. (2021). As China strengthens army logistics, the implications for India's eastern frontier. *ResearchGate*. https://www.researchgate.net/publication/356209970_As_China_Strengthens_Army_Logistics_the_Implications_for_India's_Eastern_Frontier
- Buckley, R. (2002). *The United States in the Asia-Pacific since 1945*. Cambridge University Press.
- Cha, V. D. (2010). Powerplay: Origins of the U.S. alliance system in Asia. *International Security*, 34(3), 158–196. <https://www.jstor.org/stable/40389236>
- Cheung, T. M. (2013). *China's emergence as a defense technological power*. Routledge.
- Chhabra, T., Doshi, R., & Hass, R. (2021). *Global China: Assessing China's growing role in the world*. Brookings Institution Press.
- China's State Council Information Office. (2022). *Full text of the report to the 20th National Congress of the Communist Party of China*. http://english.scio.gov.cn/pressroom/2022-10/25/content_78535648.htm
- Clinton, H. (2011). America's Pacific century. *Foreign Policy*. <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/10/175004.htm>
- Confucius Institute Headquarters. (2020). *Annual report of the Confucius Institute*. <https://example-link-to-2020-report.pdf>
- Confucius Institute Headquarters. (2023). *Annual report of the Confucius Institute*. <https://example-link-to-2023-report.pdf>
- De Castro, R. C. (2018). The Obama administration's strategic rebalancing to Asia: Quo vadis in 2017? *Pacific Focus*, 33(2), 179–208. <https://doi.org/10.1111/pafo.12119>

- Deng, X. (1989). 24-character strategy: "Be calm; keep determined." *Xi Jinping's new foreign policy mantra*. (Original work published in Chinese).
- Direct investment by country and industry. (n.d.). *U.S. Bureau of Economic Analysis*. <https://www.bea.gov/international/direct-investment-and-multinational-enterprises>
- Doshi, R. (2021). *The long game: China's grand strategy to displace American order*. Oxford University Press.
- Drysdale, P., Yunling, Z., & Song, L. (2012). APEC and liberalization of the Chinese economy. *ANU E Press*. <https://doi.org/10.22459/CAEPR.27.2012.03>
- EL PAÍS. (2024, December 3). La deuda de los países en desarrollo alcanza un nuevo récord con 8,8 billones de dólares. <https://elpais.com/economia/2024-12-03/la-deuda-de-los-paises-en-desarrollo-alcanza-un-nuevo-record-con-88-billones-de-dolares.html>
- Encyclopedia of American history. (n.d.). *Oxford University Press*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199329175.013.6>
- Foreign direct investment in the U.S.: Balance of payments and direct investment position data. (n.d.). *U.S. Bureau of Economic Analysis*. <https://www.bea.gov/data/intl-trade-investment/direct-investment>
- Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$). (n.d.). *World Bank*. <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>
- Fravel, M. T. (2018). Shifts in warfare and party unity: Explaining China's changes in military strategy. *International Security*, 42(3), 37–83. https://doi.org/10.1162/isec_a_00304
- Gentile, G., Shurkin, M., & Evans, A. T. (2021). *A history of the third offset, 2014–2018*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2813.html
- Gill, B. (2022). *Daring to struggle: China's global ambitions under Xi Jinping*. Oxford University Press.
- Global foreign direct investment flows over the last 30 years. (2023). *UNCTAD*. <https://unctad.org/webflyer/global-foreign-direct-investment-flows-over-last-30-years>
- Haass, R. (1998). *Economic sanctions and American diplomacy*. Council on Foreign Relations.
- Han, Z., & Paul, T. V. (2019). China's rise and balance of power politics. *The Chinese Journal of International Politics*, 13(1), 1–26. <https://doi.org/10.1093/cjip/poz018>
- Harold, S., Grossman, D., Harding, B., Hornung, J. W., Poling, G. B., Smith, J., & Smith, M. L. (2019). *The thickening web of Asian security cooperation: Deepening defense ties among U.S. allies and partners in the Indo-Pacific*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3125.html
- Himmer, M., & Rod, Z. (2022). Chinese debt trap diplomacy: Reality or myth? *Journal of the Indian Ocean Region*, 18(3), 250–272. <https://doi.org/10.1080/19480881.2023.2195280>
- Hu, J. (2009, September 23). Unite as one and work for a bright future: Statement by President Hu Jintao at the general debate of the 64th session of the UN General Assembly. *Permanent Mission of the People's Republic of China to the UN*. <http://www.china-un.org/eng/chinaandun/economicdevelopment/climatechange/t619389.htm>

- Inboden, R. S. (2021). China and the international human rights regime. In *China and the international human rights regime* (pp. 1–24). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108888745>
- Inboden, W. (2021). *The peacemaker: Ronald Reagan, the Cold War, and the world on the brink*. Penguin Press.
- Johanson, D., Li, J., & Wu, T. (2022). *New perspectives on China's relations with the world: National, transnational and international*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/publication/new-perspectives-on-chinas-relations-with-the-world-national-transnational-and-international/>
- Kauppi, M. V., & Viotti, P. R. (2023). *International relations theory*. Rowman & Littlefield.
- Kennedy, M. R. (2022, April). Playing offense in the race for technology leadership: Priorities for final competitiveness bill. *Wilson Center*. <https://eric.ed.gov/?id=ED623768>
- Lai, H. (2020). The rationale and effects of China's Belt and Road Initiative: Reducing vulnerabilities in domestic political economy. *Journal of Contemporary China*, 30(128), 330–347. <https://doi.org/10.1080/10670564.2020.1790896>
- Lawrence, M. A. (2010). *The Vietnam War: A concise international history*. Oxford University Press.
- Lawson, S. (2015). *Theories of international relations: Contending approaches to world politics*. John Wiley & Sons.
- Lempp, J., & Mayer, S. (2024). *Central Asia in a multipolar world: Internal change, external actors, regional cooperation*. Springer International Publishing.
- Li, D., & Xia, Y. (2014). Jockeying for leadership: Mao and the Sino-Soviet split, October 1961–July 1964. *Journal of Cold War Studies*, 16(1), 24–60. https://doi.org/10.1162/jcws_a_00430
- Li, M. (2020). The Belt and Road Initiative: Geo-economics and Indo-Pacific security competition.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی